

ҚАРИЯЛАР ҚОҒАМ ҚҰРМЕТІНЕ ЛАЙЫҚ

Құрметті әріптестер, қадірменді оқырмандар!

Қазақстан Республикасының Судьялар одағының атынан барша қарияларымызды 1 қазан – Қарттар күнімен шын жүректен құттықтаймын! Бұл мереке – өмір жолы өнегеге толы аға буын өкілдеріне деген құрмет пен ілтипатты білдіретін, олардың ел мен қоғам алдындағы еңбегін бағалайтын тағылымды күн. Қарттар күні – үлкенді сыйлау, ақылын тыңдау, өмірлік тәжірибесін бағалау және ұрпақтар сабақтастығын дәріптеу сияқты халқымыздың ежелден қалыптасқан асыл дәстүрлерін айшықтайтын ерекше мереке.

Досжан ӘМІР,
ҚР Судьялар одағының төрағасы

Халықаралық қарттар күні Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының 1990 жылғы 14 желтоқсандағы қарарымен белгіленіп, алғаш рет 1991 жылғы 1 қазанда аталып өтті. Содан бері бұл күн әлемнің көптеген елінде аға буын өкілдеріне құрмет көрсету, олардың қоғамдағы рөлін айқындау, әлеуметтік әл-ауқатына назар аудару және ұрпақтар сабақтастығын нығайту мақсатында атап өтіліп келеді. Қазақстанда да бұл күн жыл сайын кеңінен аталып, қарттарға құрмет көрсету мен қамқорлық танытудың маңызды дәстүріне айналды.

Қазақ халқы қашанда жасы үлкенді құрметтеп, ақсақалдың батасын, ақ жаулықты ананың ақылын өмірлік бағдар еткен. «Қариясы бар елдің – қазынасы бар» деген халқымыздың даналық сөзі аға буынның қоғамдағы айрықша орнын дәл көрсетеді. Өйткені қарттық – адамның өмір жолындағы саналы ғұмырының қорытындысы ғана емес, кейінгі ұрпаққа қалдырар өнегесі мен тағылымы мол кезең.

(Жалғасы 3-бетте)

(Жалғасы 2-бетте)

ТҮЙТКІЛ

Бас прокуратура ұсынған ресми статистика көрсеткішіне сай Қазақстан соттарының үкімімен соңғы 5 жылда есірткі қылмысына қатысты 5 000-нан астам азамат сотталған. Ал биылғы жылдың алты айында 2 000-ға жуық қылмыстық іс анықталып, тергеу амалдары жүргізілген.

ЕСІРТКІГЕ ӘУЕС БОЛУДЫҢ СОҢЫ – ҚҰРДЫМ

Соның ішінде ең көп кездесетіні есірткі сату және таратуға қатысты жауаптылықты белгілейтін Қылмыстық кодекстің 297-бабына сай қаралған. Яғни, төрелік алаңында ісі қаралатындардың басым бөлігін есірткі сатқандар мен есірткі курьерлері («закладчик») құрайды.

Бұған қоса оңай табыс көзі ретінде граффити, QR-кодтар мен әлеуметтік желілердегі жарнама жасауды кәсіп еткен жастардың Қылмыстық кодекстің 299-1-бабымен жауапқа тартылуы жиілеген. Әсіресе, жастардың есірткі заттарын тұтынуға, есірткі заттарын сату арқылы жеңіл табыс табуға деген қызығушылығының өскені алаңдатады. Тек биылғы жылдың өзінде елімізде есірткі қылмысы үшін 69 жасөспірім ұсталған. Оның 40-ы есірткі өткізгені, 27-сі аса ірі мөлшерде сақтағаны үшін қылмыстық жауапкершілікке тартылған. Бұл баршамызды ойландыратын статистика.

Жалпы, есірткіге үйір болудың, есірткі сату арқылы табыс табудың соңы – құрдым. Есірткі қылмысы тек бір адамның ғана емес, оның бүкіл жақындарының өміріне теріс әсер етеді. Олай болатыны, есірткі затта-

рын сатып алуға аз қаржы кетпейді. Ал есірткіге тәуелді адамның өз өмірін құртқаны аздай, кезекті дозаны табу үшін жақындарының ақшасын ұрлайтыны, күмәнді топтарға қосылып қылмыс жасайтыны жасырын емес.

Соңғы жылдары синтетикалық есірткіні тұтыну, сатумен байланысты қылмыстар да көбейді. Жыл сайын ел аумағында жасырын есірткі зертханаларын жауып, ұйымдастырушылар ауыр жазаға тартылып жатқанымен, оңай табысқа үйір жандар азаймай отыр. Сондықтан, есірткіге байланысты қылмысқа тосқауыл қою тек заң шеңберінде жаза белгілеумен шектелмеуі керек.

Есірткі қылмысын және оның таралуын шектеу кешенді шараларды, жүйелі ұйымдастыру жұмыстарын қажет етеді. Бұл іске сот, құқық қорғау органдары ғана емес, бүкіл қоғам, білім беру саласы мен әрбір отбасы атсалысқаны жөн. Отбасындағы мықты тәрбие – қиыс кетуден сақтаса, білім беру саласындағы бақылау – жастардың күмәнді топтарға қосылмауына, дұрыс бағдар алуына көмектеседі.

(Жалғасы 2-бетте)

ОРАЙЫ КЕЛГЕН ӘҢГІМЕ

Батыржан СЕЙДОМАР, Аңшылар мен балықшылардың «Аяла» ұлттық палатасының атқарушы директоры:

«АҢШЫЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЙТА ЖАҢҒЫРТҚАН ЖӨН»

– Аңшы десе алдынан кезіккен аңды оңды-солды ата беретін, жан-жануарларға мейірімсіз, қатігез адам елестейді. Олар үшін аңшы аң аулауға рұқсаты бар адам да, броконьер рұқсатсыз аң аулайтын адам. Бұл шынында да солай ма?

– Атқан аңы мен құсын айыра алмайтындар аңшы емес, броконьерлер. Адамдар көбінесе қолына мылтық ұстағанның бәрін аңшы дейді. Бұл дұрыс емес. Олардың ішінде броконьерлер көп. Мұндайлар балықшылар арасында да бар. Аңшылықтың өз маусымы болады. Көктемдегі аңшылық маусымы 15 күндік. Ең үлкені күзгі маусымда болады. Аңшылар тек рұқсат берілген құс пен аңға шығады. Қызыл кітапқа енген құстарға ешқашан тиіспейді. Ал кез келген құс пен аңды талғамай ата беретіндер аңшы емес.

– Броконьерлікке қарсы заңның қатайтылуын аңшылар қалай қабылдады? Өйткені ұшу бағыты мен тіршілігін анықтау мақсатында зерттеушілер тарапынан сақина салынған құстарды атып алу жағдайы кездесуі де мүмкін ғой?

– Заң қатайтылған соң ең бастысы бәрінде қорқу басталды. Аңшылар да сақинасы бар құс атқан жағдайда айыппұл мен жазадан қорқады. Палатаның ұсынысы бойынша Қазақстан аңшылары мен балықшыларының манифесін енгіздік. Бұл аңшының кодексі. Өкінішке қарай біздегі аңшылық мәдениеті 1990 жылдары жоғалды. Біз соны қайта жаңғыртып жатырмыз. Қазір киік, жабайы өзге де жануарларды аулауда түрлі мәселе бар. Бұрынғы бабаларымыз табиғат санитары болды деуге болады. Орта ғасыда көктем мезгілінде үйдің малы жайлауға кеткенде бабалар күзге дейін аң аулаған.

– Кәсіби аңшы деген кім?

– Бізде жалпы кәсіби аңшылық деген жоқ. Кеңес дәуірінде өнеркәсіптік аулау деген болды. Оған 1980 жылдардың ортасында заң қабылдау арқылы тыйым салынып, тоқтатылды. Заңмен тыйым салынған соң 1990 жылдары

броконьерлік көбейді. Бізде өнеркәсіптік аңшылық жоқ. Оны кезінде киікті аулау үшін ғана енгізген. Алайда бір қызығы заң өзгергеннен, киік өсудің орнына азайды. Тек соңғы жылдары ғана оның басы қайта өсуде. Өйтсе де, қазіргі киік аулауды сұмдық жағдай деуге болады. Өйткені жүйе жоқ. Сол себепті біз құзырлы министрлікпен, заң шығарушы билік органымен осы мәселе бойынша жұмыс істеп жатырмыз. Экология министрлігінде саны өскен киікті реттеу үшін оны қалай аулау керек дегенге нақты жүйе ойластырылмаған.

(Жалғасы 5-бетте)

ЛЕБІЗ

ҚАРИЯЛАР ҚОҒАМ ҚҰРМЕТІНЕ ЛАЙЫҚ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Бүгінде еліміздің өсіп-өркендеуіне, мемлекетіміздің қалыптасуы мен дамуына өз еңбегімен үлес қосқан ардагерлеріміз бен аға буын өкілдері – қоғамның құрметіне лайық жандар. Олардың мандай терімен атқарған адал еңбегі, ел алдындағы аза-

...судьялар қауымдастығы үшін аға буынның орны ерекше. Сот жүйесінің қалыптасуы мен дамуына өзіндік үлес қосқан ардагер судьялар мен заң саласының білікті мамандарының кәсіби тәжірибесі – кейінгі буын үшін баға жетпес қазына. Олардың заң үстемдігін қамтамасыз ету жолындағы көп жылғы еңбегі, әділдік қағидаттарына адалдығы және кәсіби ұстанымы бүгінгі судьялар қауымдастығының қалыптасуына берік негіз қалады.

маттық жауапкершілігі мен өмірлік тәжірибесі кейінгі буын үшін әрдайым құнды мұра болып қала береді.

Тәуелсіз Қазақстанның бүгінгі жетістіктерінің негізінде аға буынның ерен еңбегі мен табанды қызметі жатыр. Әр салада абыройлы еңбек етіп, елдің әлеуметтік-экономикалық, мәдени және рухани дамуына үлес қосқан азаматтардың еңбегі – кейінгі ұрпақ үшін үлкен мектеп. Олардың өмір жолы Отанға қызмет етудің, еңбекке адалдықтың, жауапкершілік пен адамгершіліктің жарқын үлгісі болып табылады. Әсіресе, судьялар қауымдастығы үшін аға буынның орны ерекше. Сот жүйесінің қалыптасуы мен дамуына өзіндік үлес қосқан ардагер судьялар мен заң саласының білікті мамандарының кәсіби тәжірибесі – кейінгі буын үшін баға жетпес қазына. Олардың заң үстемдігін қамтамасыз ету жолындағы көп жылғы еңбегі, әділдік қағидаттарына адалдығы және кәсіби ұстанымы бүгінгі судьялар қауымдастығының қалыптасуына берік негіз қалады.

Аға буын өкілдері жас ұрпаққа тек кәсіби тәжірибесімен ғана емес, өмірлік ұстанымы, парасаты мен адамгершілік қасиеттері арқылы да үлгі көрсетіп келеді. Ұрпақтар сабақтастығы – қоғам дамуының маңызды тетіктерінің бірі. Үлкеннің тәжірибесі мен жастың жігері үйлескен жерде елдің келешегі де кемел болмақ.

Қарттар күні – өткен жолақ құрметпен қарап, бүгінгі күннің қадірін түсініп, болашақ алдындағы жауапкершілікті сезінуге мүмкіндік беретін тағылымды мереке. Бұл күні біз аға буынның ел игілігі жолындағы еңбегін ерекше атап өтіп қана қоймай, оларға деген құрмет пен қамқорлықты күнделікті өмірде де жалғастырудың маңыз-

дылығын түсінеміз. Қоғамның өркенietтілігі мен адамгершілік деңгейі оның қарттарға деген көзқарасынан көрінеді. Үлкенге құрмет көрсету, олардың әлеуметтік әл-ауқатына көңіл бөлу, өмірлік тәжірибесі мен пікірін бағалау – баршамызға ортақ азаматтық әрі адамгершілік міндет. Қариялардың батасы мен ақылы, тәжірибесі мен тағылымы – елдің рухани байлығын арттыратын маңызды құндылық.

Құрметті ардагерлер, қадірлі қариялар!

Сіздерді 1 қазан – Қарттар күнімен тағы да құттықтай отырып, әрқайсысыңызға зор денсаулық, ұзақ ғұмыр, отбасыларыңызға амандық пен береке тілеймін. Балаларыңыз бен немерелеріңіздің қызығын көріп, ұрпақтарыңыздың жетістігіне қуанып, әрдайым елдің құрметіне бөленіп жүре беріңіздер! Әр шанырақта үлкенге деген құрмет, кішіге деген ізет орнасын! Ақсақалдарымыздың батасы мен ақ жаулықты әжелеріміздің ақ тілегі елімізге әрдайым рухани демеу болсын. Ұрпақтар сабақтастығы үзілмей, халқымыздың дәстүрі мен құндылықтары кейінгі буынға аманат болып жалғаса берсін!

Барша қазақстандықтарға бейбіт өмір, отбасылық амандық, береке мен бақ тілеймін. Қарияларымыздың мерейі үстем, абыройы асқақ болсын! Елдің еңсесі биік, бірлігі бекем, болашағы жарқын болғай!

ТҮЙТКІЛ

ЕСІРТКІГЕ ӘУЕС БОЛУДЫҢ СОҢЫ – ҚҰРДЫМ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Есірткінің залалын білетіндіктен, құзырлы органдар да қол қусырып отырған жоқ. Мәселен, сот судьялары бұқаралық ақпарат құралдары арқылы есірткі тұтыну мен тасымалдаудың, дайындау мен сатудың ара жігін ажыратып, мұндай әрекеттер үшін Қылмыстық кодексте қандай жаза тағайындалғанын түсіндіруге көңіл бөліп келеді. Сонымен бірге судьялар білім ордаларына барып есірткі қылмысына қатысты сот тәжірибесінен хабардар етіп, жастардың құқықтық сауатын көтеріп, ғасыр тажалының тырнағынан құтқаруға тырысып жүр. Көпшілік жай ғана «есірткі зиян» деп айтқанға мән бермеуі мүмкін. Ал «есірткі курьері» (закладчик) болудың арты ұзақ жылға бостандықтан айыратынын айту, есірткі саудасының басында тұрғандар

закладчиктерді жай ғана «құрбандық» ретінде пайдаланатынын көрсету көпшіліктің санасына айтарлықтай қозғау салуы мүмкін.

Тұрғын үй қабырғаларындағы есірткі сайттарының граффити-жарнамаларын көрген бойда уәкілетті органдарға хабарлау, күмәнді жағдайға куә болғандардың бірден құзырлы органдарды хабардар етуі де есірткі бизнесінің өрістеуіне кедергі келтіріп, қылмысқа нөлдік төзімділік қағидасының қалыптасуына ықпал етеді.

Есірткі қылмысына қарсы күрес қатаң жаза арқылы емес, келеңсіздікке төзбеу арқылы қалыптасатынын ұмытпайық!

А.ҚАЛҚАЕВА,
Алматы қаласы қылмыстық істер жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының судьасы

КӨЗҚАРАС

ОДАҚ ТӨРАҒАЛАРЫНЫҢ ЕҢБЕГІ ЕРЕН

Судья болу биік мәртебе, абыройлы міндет қана емес, ел алдындағы, мемлекет алдындағы үлкен жауапкершілік. Сот саласында қызмет етуді армандап, болашағын судьялықпен байланыстыруды мақсат еткен азаматтардың бәрі мұны түсінуі керек.

Менің де судья болып қазақстандық сотта қазылық етіп жүргеніме жиырма жылдан асты. Осы жылдар ішінде сот саласында қаншама реформа жүргізіліп, көптеген игілікті істердің атқарылғанына куә болып келемін. Ал сот жұмысын жаңа белеске көтеріп, судья қызметін жетілдіретін жобалардың басы-қасында Қазақстан Республикасы Судьялар одағы қоғамдық бірлестігі тұр.

Биыл бұл одақ отыз жылдық мерейтойын атап өткелі отыр. Осы тарихи белесінде бұл қоғамдық ұйым қоғам мен азаматтар арасындағы құқықтық қатынастарға, жандық үрдістерге сай сот жүйесінің дамуына қозғау салатын жобалардың жүзеге асуына мұрындық болды. Судьялар одағы жауапты сәтте сот қауымдастығын бір мақсатқа біріктірді.

Одақтың қоғамда үлкен беделге ие болуы оған жетекшілік еткен төрағаларға да байланысты. Қоғамдық бірлестік жұмысының тоқтап қалмай, нәтижелі жалғасуына осы төрағалардың себеп болғаны сөзсіз. Одақ қызметін жаңа бастаған кезде алғашқы төрағасы Мақсұт Нәрікбаев болса, одан кейін бұл мәртебелі міндетті Серік Байбатыров, Қайрат Мәми, Бақытжан Әбдірайымов, Бекет Тұрғарәев, Өуезнұр Қаженов, Ақылтай Қасымов, Владимир Борисов, Анатолий Смолин, Мұсабек

Әлімбеков, Сәкен Абдолла лайықты жалғастырды. Қазір сот жұмысын ілгерілету, судьяларды алаңдатқан мәселелерді оңтайлы шешіп, әріптестер арасындағы сыйластықты, ауызбіршілікті нығайту жұмысын Досжан Әмір ағамыз үйлестіріп отыр.

Судьялар одағына төрағалық еткен осы тұлғалардың барлығының сот саласындағы ғана емес, қоғамдағы орны биік. Олардың алды Жоғарғы Соттың төрағасы болған, облыстық соттарды басқарған белгілі тұлғалар. Судьялар одағына жетекшілік еткен төрағалардың қай-қайсысы болмасын мемлекеттегі маңызды мәселелерге үн қосып, қоғамның құқықтық қауіпсіздігін, заң үстемдігін орнықтырудың қыр-сырын жақсы білуімен, кадрларды сауатты іріктеп қоймай, олардың тиянақты, нәтижелі көрсеткішке жетуіне бастамашы бола білуімен өзгелерден дара.

Одақ тізгінін қазіргі уақытта ұстап отырған Досжан Сарманқұлұлы да сот қауымдастығына аты белгілі азамат. Қарапайым судьялықтан бастап, бірнеше облыстық сотқа төраға болған Досжан Әмір саланың жетістігі мен кемшілігін бес саусағындай біледі. Әрқашан ойын бүкпесіз айтып келе жатқан әріптесіміз судьялар мен сот қызметкерлерінің жұмысына қатысты түйткілдерді ашық

талқылап, олардың ретімен шешілуіне де үн қосып жүр.

Досжан Сарманқұлұлының ардагер судьяларға үнемі көңіл бөліп, олардың қызметтегі еңбегін елеп-ескеріп отыратыны де көпке үлгі. Бұл шындап келгенде аға буын мен кейінгі буынның арасын жалғап, ұрпақтар сабақтастығын сақтауға ықпал ететін қасиет. Одақ төрағасының бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланған мақалалар мен сұхбаттары, әлеуметтік желіде жаңалықтарға қатысты айтқан пікірлері елдік мәселелерден ешқашан сырт қалмайтынын көрсетсе керек. Сонымен бірге судьяларды қайырымдылық істеріне жұмылдырып келе жатқан Досжан Сарманқұлұлы одақ филиалдарының әр өңірде әлеуметтік осал топтарға қол ұшын созуына жол көрсетуде. Салауатты өмір салтын жанына жақын еткен төраға судьялардың жыл сайын өтетін дәстүрлі спартакиадасының да жақсы ұйымдастырылып, жоғары деңгейде өтуіне мән береді.

Міне, осындай мықты төрағалардың арқасында Судьялар одағы отыз жылдан бері жақсы істердің жаршысы болып жүр. Судьялардың қорғанына айналған одақ жұмысы алдағы уақытта да жандана бергей!

Алинасыр ҚАДЫРОВ,
Алматы облысы Қонаев қаласы әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі мамандандырылған ауданаралық сотының төрағасы

КЕСЕЛ

ЖЕМҚОРЛЫҚ ЖАЙЛАҒАН ЕЛДЕ ДАМУ БОЛМАЙДЫ

Сыбайлас жемқорлықтың қоғамға көлтіретін зияны орасан. Жемқорлық жайлаған елде даму болмайды. Іс алға баспайды. Сыбайлас жемқорлық дегенде мемлекетте халықтың білікке, елдің өртеңіне деген сенімі жоғалады. Халықтың өз күшімен табысты болуға, өз білімімен биікке жетуге деген үміті әлсірейді. Сондықтан Қазақстан өз тәуелсіздігін алғаннан кейін сыбайлас жемқорлық салдарынан экономикасы төмендеп, дамуы төжелген елдердің тәжірибесінен сабақ ала отырып, алдағы күнге стратегиялық жоспарларын жасады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қолға алынған іс-шаралардың негізгі бағыты заңдарды жандандыруға арналды. Осылайша тәуелсіз мемлекеттер достастығына мүше елдердің ішінде алғашқы болып 1998 жылы «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес» туралы заң қабылданды. 2015 жылы бұл заң заман талабына сай толықтырылып, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл» туралы жаңа заң қолданысқа енгізілді. Бұдан бөлек сыбайлас жемқорлық үшін жаза қатайтылып, жемқорлықпен істі болған азаматтардың мемлекеттік қызметке орналасуына тосқауыл қойылды.

Жемқорлықты тек қатаң жаза тағайындау арқылы жою мүмкін емес. Оған көршілес Қытай елінің тәжірибесі анық мысал бола алады. Бұл елде жемқорлығы дәлелденген мемлекеттік қызметкерлерді халық алдында ашық жазалайды, өлім жазасына дейінгі ауыр жаза тағайындайды. Бірақ мұның өзі Қытай шенеуніктеріне сабақ болмай отыр. Жазаның қатаңдығына қарамастан бұл елде жең ұшынан жалғасатындар, мемлекеттік қызметтің беделіне нұқсан келтіретіндер әлі де бар.

Президентіміз сыбайлас жемқорлықтың зиянын үнемі айтып, кеселмен күресті жетілдіруге қатысты шараларды тұрақты қабылдап келеді. Сот саласы да сыбайлас жемқорлыққа қарсы жұмыстарда заңдар мен Мемлекет басшысының жыл сайынғы жолдауларына арқа сүйейді. Ең алдымен салаға өз кәсібин ерекше жақсы көретін, халыққа адал қызмет етуді мақсат тұтқан жандарды іріктеуге күш салынады. Облыстық соттың оқу орталығында судьяларға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы сақтау мәселелері үнемі талқыланатын оқу семинарлары өткізіліп тұрады. Кешенді сынақтардан сүрінбей өтіп сот

корпусының сапына енген судьялар мен сот қызметкерлерінің еңбегін әділ бағалау, мәнсаптық өсуіне жағдай жасау да сыбайлас жемқорлыққа жол бермейтін тәсілдің бірі.

Әрбір соттың басшылығы азаматтарды апта сайын қабылдайды. Мұндай екіжақты диалог сот жұмысындағы кемшіліктерді анықтап, жемқорлықтың алдын алуға көмектеседі. Егер сотқа жүгінген азаматтар өзіне қажетті ақпаратты жедел алса, сауалдарына жылдам жауап тапса таныс іздеп әуре болмайды. Сондықтан соттың ашықтығына жіті көңіл бөлінгені дұрыс.

Сот залдарында дыбыс және бейнежазба жүйелерін пайдаланып істерді қарау арқылы сот ісін жүргізудің толық ашықтығы мен мөлдiрлігін қамтамасыз ету жұмыстары жүргізілуде. Сондай-ақ сот қызметкерлері арасындағы сыбайлас жемқорлықтың алдын алу, жолын кесу және болдырмау мәселелері бойынша кездесулер өткізеді. Бұл кездесулерде сот ғимараттары мен олардың периметрлерінде бөгде адамдардың рұқсатсыз кіруіне, тыйым салынған заттарды әкелуіне және басқа да құқық бұзушылыққа жол бермеу үшін қауіпсіздікті күшейту бойынша ұйымдастырушылық шаралар қарастырылуда.

Сондай-ақ соттарда жеке және заңды тұлғаларға арналған шағым жәшіктері бар. Әрі соттың әлеуметтік желідегі парақшаларында да азаматтардың өзі куә болған кемшіліктерді ашық айтып, сауал жолдауына толық мүмкіндігі қарастырылған. Мұнда айтылған сын, ескертпе, ұсыныстардың барлығы маңызды. Ұсыныстар саланы жандандырып, жұмысты жолға қою үшін ізденіс жасауға негіз қалайды. Әсіресе, сыбайлас жемқорлыққа қатысты пікірлер мен ұсыныстар соттағы кемшіліктерді біліп, соны жою бойынша шешім қабылдауға ықпалын тигізеді.

М.МАМУТОВА,
Талдықорған әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі сотының судьасы
ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫ

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ҚАЗАҚСТАН ӘСКЕРІ: ҚАСИЕТТІ БОРЫШ ҚАСІРЕТТІ ЖОҚТАУҒА ҰЛАСПАСЫН!

(**Соңы. Басы 1-бетте**)

Болашақта мұндай трагедиялар болмас үшін бізге қандай қорғаныс жүйесі керек, әскер қауіпсіздігі мен дайындығын кімдер қалай жүзеге асыру керек? Әскердегі жемқорлық пен теңсіздік, әлімжеттік пен ескірген техника, тоқыраудағы бағдарламалар кімнің жауапкершілігінде, тәуелсіздік жылдарынан бері алға ілгерілеудің орнына кері кеткен саланың бүкіл тыныс-тіршілігіне кім сараптама жасап, қай лауазымды жауап береді?

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Маңғыстау облысында әскери оқу-жаттығу кезінде қаза тапқан әскери қызметшілердің отбасыларына көңіл айтып, жеделхат жолдады. Президенттің көңіл айту жеделхаттарын Маңғыстау және Түркістан облыстарының басшылары, Бас мүфти Наурызбай Тағанұлы және қоғам белсенділері қаза тапқан әскери қызметшілердің жақындарына жеткізді. «Қасым-Жомарт Тоқаев марқұмдардың туған-туыстары мен жақындарына қолдау білдіріп, отбасыларына барлық қажетті көмек көрсетілетінін атап өтті. Сондай-ақ, қайғылы оқиғаға кінәлілердің ең қатаң жазаға тартылатынын айтты. Мемлекет басшысы қаза тапқан әскери қызметшілердің мемлекеттік марапаттарға ұсынылатынын жеткізді», – делінген жеделхатта.

Президент Қорғаныс министрлігінде ауқымды тексеріс жүргізуге пәрмен берді. Сол мақсатта арнайы комиссия құрылды. Комиссия әскери құрылымдарда жұмсалып жатқан қаржыны, сарбаздық тамағы мен киімін және материалдық-техникалық базаны тексереді.

Комиссия төрағасы болып Қауіпсіздік Кеңесі төрағасының орынбасары Аида Балаева тағайындалды. Оның орынбасары – Жоғары аудиторлық палатаның төрағасы Әлихан Смайылов.

Комиссия құрамына Президент Әкімшілігі, Қаржы министрлігі, Бас прокуратура, Ұлттық қауіпсіздік комитеті және Қаржылық мониторинг агенттігінің басшылары кірді. Алғашқы нәтижелері 7 күн ішінде баяндалады.

Одан бөлек, Мемлекет басшысының Жарлығымен Дәурен Жұматайұлы Қосанов ҚР Қорғаныс министрі лауазымынан босатылды. Мемлекет басшысының Жарлығымен Айдос Сәкенұлы Мырзахметов ҚР Қорғаныс министрі болып тағайындалды.

Биліктегі бұл өзгерістер мен әрекеттер аңыраған ата-ананың көңілін жұбатып, қыршынынан қиылған жастардың орнын толтыра ма? Қаралы қазақтың қан жылаған жүрегі қайтсе тыншиды? Қаралы көптің қасіретін жеткізуші

қазір әлеуметтік желі мен интернет кеңістігі болды. Ал ол кеңістік көптің көз жасына шыланып тұр.

Шарасыз көп пен кара жамылған отбасылар қорғаныс жүйесіне қатысты мұндай трагедияларда әділ тергеу, ашық сот болатынына күмәнмен қарайды, өйткені бұған дейінгі тәжірибе зар еңіреген талай ата-ананың жылдар бойы жабық әскери соттардың табалдырығын тоздырып, әскери бөлімдердің темір құрсанған тас түйін есігін қағумен жүргенін көрсетті.

Баладан бір айырылып, әділ тергеу мен әділ соттан алыстап тасбауыр, меңіреу жүйеден күдер үзген, тауы шағылған, сағы сынған жағдай көп. Әскердің өмірі мен қауіпсіздігіне кепіл болатын министрлік өз жауапкершілігінен жалтарған кезде жастар Отан алдындағы қасиетті борыш деген әдемі тіркеске қалай сенсін?!

Қазақстанның қорғаныс саласы толықтай құлдырап, бар абырой беделінен айырылғанына кеше көпшілік тағы бір мәрте куә болды. Темір есіктің

Бізге түбегейлі әскери реформалар қажет: Әскер жабық сала болмауы тиіс.

Қатаң қоғамдық бақылау ауадай қажет! «Халық Кеңесі» мен Құрылтай жанынан тұрақты комиссия құру. Бұл комиссияның құрамына міндетті түрде азаматтық қоғам өкілдері кіруі керек. Комиссия қайғылы оқиға бойынша барлық тергеу жұмыстарына қатысып, билікке жүйелі ұсыныстар беруі қажет.

ішінде тұрып ап қаралы тізімді оқу қай халықтың салтында бар еді, баласының хабарын естімекке алып-ұшып жеткен көптің алдынан шығып, арнайы орын, кабинеттерге кіргізіп, қолынан демеп, көзінің жасын сүртсе олар қай әскеридің жағасын жыртып, басын жарар еді?! Жалпы, тарихқа барып, күрделі философияға салмай-ақ қарапайым адами қағидамен-ақ айтайықшы. Егер бала қазасында ананы жұбата алмаса, экені демей алмаса, бауырды басынан сипамаса оның несі қорғаныс?! Ел езілген сәтте есігін тарс жауып алып, темір қақпаны тіреп қойып, хабар айту қай адамгершілік өлшемі еді? Тіпті сол әскердің біреуінің адами өлшемінің «Қой мұнымыз ұят-ты, қаза тапқан біздің бауыр, мынау біздің ата-ана, басын сүйейік, қолтығын демейік» деуге жетпегенін әскери тәртіптің қатаңдығы, ертенгі жазаның ауырлығынан дейміз бе?

«Ердің құны – жүз жылқы, ары – мың жылқы» деген философиямен біздің де малдылар қаралы отбасына сол сәтте-ақ миллиондар атасып жатты. Көмек дұрыс шығар, бірақ ол есіл кеткен ердің

орнын толтыра ма? «Ең жоғарғы құндылық – адам және оның өмірі» делінетін елде өмір сүріп жатырмыз. Ендеше, ол қаражатты қаралы қаза үстінде жарыса хабарлау қандай адами өлшемнің нормасы?!

Осындай эмоционалды әттегенайлардан сәл шегініп, ақиқатына үңілсек, қазақстандық әскер қалай болуы керек? Бұл трагедия қорғаныс саласына қандай сабақ болуға тиісті деген сауалдар көлденеңдейді. Қазір қоғамдық талқы осы мәселені кең көлемді пікірталас тақырыбына айналдырды. Қоғамда қазір әскерге мүлдем дайындығы жоқ бозбалалар баратыны немесе оларды күштеп әскер қатарына алатыны айтылуда. Ол бүгінгі ақиқат.

«Халық кеңесінің» мүшесі Мұрат Әбенев мысалы өзінің фейсбук әлеуметтік желісіндегі парақшасында «Бізге ескірген әскерге шақыру үлгісінен бас тартатын кез келді. Қазақстанға кәсіби, келісімшарттық әскер қажет. Адамдар өз қалауымен, саналы түрде барып, жылдар бойы

шеберлігін шындайтын әскер керек. Ендігі кезекте қандай өзгеріс керек?

Құр кадрлық ауыс-түйіс пен көзбояушылық қаталдық ештеңені өзгертпейді.

Бізге түбегейлі әскери реформалар қажет:

1. Әскер жабық сала болмауы тиіс.

Қатаң қоғамдық бақылау ауадай қажет!«Халық Кеңесі» мен Құрылтай жанынан тұрақты комиссия құру. Бұл комиссияның құрамына міндетті түрде азаматтық қоғам өкілдері кіруі керек. Комиссия қайғылы оқиға бойынша барлық тергеу жұмыстарына қатысып, билікке жүйелі ұсыныстар беруі қажет.

2. Бейбіт уақытта әскери соттардың монополиясын жою уақыты келді. Сарбаздардың өлімі азаматтық тергеушілер тарапынан зерттеліп, ата-аналар шындықты білуі үшін ашық соттарда қаралуы тиіс.

3. Кәсіби әскерге көшу және дайындығы жоқ бозбалаларды жаппай әскерге шақырудан бас тарту. Ал қалған азаматтарды тұрғылықты жері бо-

йынша арнайы дайындық орталықтарында жүйелі түрде оқыту қажет (дрондарды басқару, спорттық дайындық, тактикалық дағдылар).

4. «Естірту және жерлеу кезінде құрмет көрсету рәсімдерін» заң жүзінде бекіту. Ендігі кезде кешегідей «темір қоршаудың ар жағынан естірту» болмауы тиіс.

Біз мемлекетке ең қымбат байлығымызды – балаларымызды жіберіп отырмыз. Сол себептен мемлекет олардың қауіпсіздігіне ең жоғары кепілдік беруге міндетті.

Әлдебір командирдің қауіптер (кешегідей дауыл) туралы ескертуді елемегені үшін әр жолы тек көңіл айтумен шектелуге жол берілмеуі керек!

Ұзақ жылдарға камалатын ең ауыр қылмыс қатарында жазалану керек – дейді. Ал, блогер Айсұлтан Жақыпов та өзінің фейсбук парақшасында: «Біздің әскерді түгелдей келісімшарт негізіне өткізу керек. Бір жылдары сәтсіз қадам жасалды да. Ол жобаның сәтсіз болуына басты себебі – келісімшарт мерзімінің тиімсіз болуында. Әскерге шақыру жасы бейбіт уақытта 21 жастан басталсын.

Келісімшарт бастапқыда 3 айға, 6 айға және 12 айға ұсынылсын; Сәйкесінше ақша төлемі де осыған лайықталсын. 3 айлық келісімшарт жасаушыға 250 мың теңге (мысал ғой бұл. 400-ден бастауға да болады), 6 айлыққа – 350 мың, 12 айға 500 мың төленсін. Осы межеден өткендерге әскери қызмет ұнаса тағы 1 жылға немесе 2-3 жылға келісімшартты созуға болатын болса. Көбіне офицерлерге ғана жеңілдіктер қарастырылған. Келісімшарты 12 айға жасалған адамдарға төменгі пайызды несие, баспана бағдарламасы қарастырылсын. Балалары балабақша мен мектепке кезектен тыс орналастырылсын. Әскери адамның отбасындағы әр адамға 50 мың теңгелік ай сайынғы көмек көрсетілсін.

Әскери адам ипотекаға үй алған жағдайда ол қызметкерді ипотекасы біткенге дейін басқа қала, басқа бөлімге ауыстырмасын. Баспанасы бар болса да отбасына берілетін ай сайынғы көмек үзілмесін.

3 айлық мерзімге әскерге келгендерге қарапайым әскери машықтар (қаруды жинау, таза-лау, құрастыру) секілді дүниелер үйретілсін және кемінде 3 мәрте полигонда қару атып көрсін. Тұрақты жұмысы бар азамат әскери машығын қайта жаңғыртқысы келсе ақшасын сақтай отырып 1 айдан үш айға дейінгі келісімшартты жасауға құқылы болсын және жұмыс орыны сақталсын!» – дейді. Интернет кеңістігіндегі көп пікір осы мағынаға үндес.

Бұл жерде әскерге қатысты бір мәселе бар. Ол әскерге бала іріктеудегі жемқорлық. Әскери комиссариаттар мен медициналық мекемелердің анықтама жасаудағы бармақ басты, көз қыстылығы. Бұл мәселені ешкім жоққа шығармайды. Қарапайым халықты бұл мәселе де ашындыруда. Өйткені, шенеуніктердің көпшілігінің балалары әскерге бармайды, одан қала берді тамыр-таныстықты пайдаланатындар мен «қолы ұзындардың» біразының балалары, інілері, т.б. жақындары әскерге алынбайды. Бұл бүгінгі шындық. Біздің қорғаныс саласы осындай келеңсіздіктердің бәрінен арылуы тиіс, әскери қызмет әр азаматқа ортақ десек, ең әуелі осындай қордаланған, министрліктің өзіне де мәлім көп мәселемен күресу өзекті.

Ж.ҚҰДАЙБЕРГЕН

БІЛІМ

САЙЫС ПЕДАГОГТЕРДІҢ КӘСІБИ ДАМУЫНА ЖОЛ АШАДЫ

Ұстаздың қоғамдағы орны күн өткен сайын нығайып, беделі артып келеді. Білім алмаққа ұмтылған көкірегі ояу, көзі ашық көп ұстазын ұлықтайды. Замана қажет өткен жаңа үрдістерден тәлім алады, жоғары технологияның игілігін білім беру саласына енгізеді. Бұл бәсекеге қабілетті, көкірегі көкжиек кемел адамды қалыптастырады.

Астанада Мұғалімдер күні мен Енбек күніне орай «Педагог × AI: Болашақ білімі» атты қалалық иммерсивті сайыс өтті. Үш мектептің педагогтері бес кезең бойынша бақ сынап, мұғалімнің кәсіби тәжірибесі мен жасанды интеллект мүмкіндіктерін салыстыра отырып, заманауи білім беруде технологияны тиімді пайдалану жолдарын көрсетті.

Іс-шара барысында ұстаздардың қоғамдағы рөлі, білім беру саласына жасанды интеллектті енгізудің маңызы және заманауи технологияларды оқу үдерісінде тиімді пайдалану мәселелері сөз болды. Астана қаласы әкімдігінің Әдістемелік орталығының әдіскері Ерғазы Манапұлы мұндай жобалардың педагогтердің кәсіби дамуына жаңа мүмкіндік беретінін атап өтті.

«Ең әуелі еліміздегі барша ұстаздар қауымын кәсіби мерекесімен шын жүректен құттықтаймын! Жасанды интеллект тақырыбына арналған бүгінгі іс-шара мазмұнды, жан-жақты әрі тартысты өтті. Осы іс-шара арқылы әр қатысушы өзіне қажетті тың ақпарат пен тәжірибе алды деп ойлаймын. Бүгінгі іс-шараның басты ерекшеліктерінің бірі – мұғалімдер сайысына оқушылардың баға беруі.

Мұның өзі білім беру саласындағы жаңашыл көзқарастың көрінісі деп есептеймін», – деді Астана қаласы

әкімдігінің Әдістемелік орталығының әдіскері Ерғазы Манапұлы.

Білім сайысында Астана қаласындағы №13, №15 және №17 мектептердің құрама командалары бақ сынасты. Бес кезеңнен тұратын сайыста педагогтер екі топқа бөлініп, білім беру үдерісіндегі дәстүрлі педагогикалық тәсілдер мен жасанды интеллект мүмкіндіктерін салыстыра отырып, өз ұстанымдарын

ортаға салды. Сайыс барысында қатысушылар теориялық білімінен бөлек, нақты педагогикалық жағдайда шешім қабылдау, оқушымен және ата-анамен тіл табысу, күрделі ақпаратты қарапайым әрі түсінікті жеткізу қабілеттерін де көрсетті.

Білім беру жүйесі технологиямен бірге өзгергенімен, оның өзегінде ұстаз бен оқушы арасындағы байланыс қала береді. Ал жасанды интеллект осы байланысты алмастыруға емес, педагогтің мүмкіндігін кеңейтіп, білім беру сапасын арттыруға қызмет еткенде ғана тиімді құралға айналмақ.

Ж.ҚҰДАЙБЕРГЕН
АСТАНА

МИНБЕР

КАССАЦИЯЛЫҚ СОТТЫҢ ҚҰРЫЛУЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ СТАНДАРТҚА САЙ

Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстің қолданысқа енгізілуі сот жүйесін реформалаудың аса маңызды кезеңінің бірі. Әкімшілік әділетті қалыптастыру мемлекеттік органдармен өзара қарым-қатынаста азаматтар мен заңды тұлғалардың құқығы мен заңды мүддесін тиімді қорғауды қамтамасыз етуге бағытталған.

Соттағы кәсіби жолым 23 жылдан астам уақытты құрайды. 17 жыл бойы азаматтық дауларды қарау бойынша бірінші сатыдағы сотта төрелік етім. Бұл кәсіби қалыптасудың маңызды негізіне айналып, азаматтардың құқығы мен заңды мүддесін қорғауда елеулі тәжірибе жинауға мүмкіндік берді. 2020 жылы 21 қазанда Президенттің №440 Жарлығымен Шығыс Қазақстан облыстық сотының судьясы болып тағайындалдым. Осы кезеңде сотта әкімшілік әділетті енгізуге дайындау жұмысы белсенді жүргізілді. 2020 жылдың қараша айында әкімшілік сот ісін жүргізу бойынша судьялардың біліктілігін арттыру тобына енгізілдім. Оқыту әкімшілік әділет қағидаттарын, жария-құқықтық дауларды қараудың халықаралық тәжірибесін, сондай-ақ жаңа процестік заңнаманы қолдану ерекшеліктерін зерделеуге бағытталды.

2021 жылғы 1 шілдеден бастап елімізде мемлекеттік органдар қызметіне сот бақылауының жаңа моделі қалыптасты. Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі күшіне енді. Әкімшілік әділеттің негізгі жетістігінің бірі – соттың белсенді рөлі қағидатын енгізу болды, оған сәйкес сот ұсынылған дәлелдемелерді пассивті бағалаумен шектелмей, істің мән-жайын жан-жақты және объективті анықтау үшін шаралар қабылдайды.

Соттың белсенді рөлі қағидаты – сот ісін жүргізудің жаңаша түрінің басты ерекшелігіне айналды. Дәлелдемелерді жинау процесінде соттың белсенділігін күшейту азаматтық сот ісін жүргізудің негізгі қағидатына қарама-қайшы. Сот-

тың белсенді рөлі қағидатын енгізу қажеттілігі әкімшілік процесте тараптар-

Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстің қолдану практикасы әкімшілік әділеттің азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтарын қорғаудың тиімді құралына айналып келе жатқанын көрсетеді. Азаматтар мемлекеттік органдардың шешіміне, әрекетіне немесе әрекетсіздігіне дау айту үшін нақты тетіктерге ие болды, ал соттар жария және жеке мүдделер арасындағы әділ теңгерімді қамтамасыз етеді.

дың процестік теңгерімін қамтамасыз ету қажеттілігімен түсіндіріледі және ол тек жария-құқықтық қатынастан туындайтын дауларды шешу кезінде қолданылады.

Әкімшілік сот ісін жүргізуде дәлелдеу ауыртпалығын бөлу қағидатының бекітілуі ерекше маңызға ие, оған сәйкес өз шешім, әрекет немесе әрекетсіздік заңдылығын дәлелдеу міндеті мемлекеттік органға жүктеледі. Бұл тәсіл жария билік пен азамат арасындағы теңгерімді қамтамасыз етуге және әкімшілік процесс қатысушыларының құқығын қорғауға бағытталған. 2022 жылғы 9 тамыздан бастап жаңа әкімшілік-аумақтық бірлік – Абай облысы құрылғаннан кейін, өз қызметінді Абай облысының сотында жалғастырдым.

Жаңа өңірдің құрылуы сот жүйе-

сі үшін де ерекше кезең болды. Осы уақытта жергілікті жерлерде әкімшілік сот ісін жүргізу нормаларын қолдану практикасын қалыптастыру, жария-құқықтық дауларды қарауға бірыңғай тәсілді қамтамасыз ету және халықтың ӘРПК шеңберінде сот арқылы қорғау мүмкіндігі туралы хабардар ету деңгейін арттыру бойынша ауқымды жұмыстар жүргізілді.

2025 жылғы 1 шілдеде Әкімшілік істер жөніндегі кассациялық сотының судьясы болып тағайындалдым. Бұл сот – әкімшілік сот ісін жүргізу тәртібімен қаралатын даулар бойынша жоғары тұрған сот сатысы.

Мен үшін бұл тағайындау үлкен мәртебе әрі жоғары жауапкершілік болды. Кәсіби қызметімді әкімшілік сот ісін жүргізу саласында жалғастыруға және әкімшілік әділетті одан әрі да-

мытуға өз үлесімді қосуға мүмкіндік берілгеніне қуаныштымын. Жалпы, мамандандырылған кассациялық соттардың құрылуы Қазақстанның сот жүйесі үшін соңғы жылдардағы елеулі құрылымдық өзгерістің бірі болды. Ол заңдылықты нығайтуға, сот практикасының бірізділігін қамтамасыз етуге және азаматтар үшін сот төрелігіне қолжетімділікті арттыруға бағытталды.

Үш бірдей кассациялық соттың құрылуы Мемлекет басшысы бастамашылық еткен дәйекті сот реформасының куәсі болып табылады және сот жүйесін халықаралық стандарттарға сәйкес одан әрі реформалау бағытын көрсетеді. Сот қызметінің құқықтық негізі – әкімшілік істер бойынша заңды күшіне енген сот актілерін кассациялық тәртіппен қарау, жергілікті соттардың құқық нормаларын дұрыс қолдануын тексеру. Бірінші және апелляциялық сатыдағы соттардан айыр-

БАЗЫНА

БІРЛІГІ БЕКЕМ ЕЛДІҢ ТІРЛІГІ КӨРКЕМ

Ел халқының татулығы мен тұрақтылығын нығайтуда мемлекеттік тіл маңызды орын алады. Өйткені, мәртебесі Конституциямен айқындалған қазақ тілі қазақстандықтарды бір мақсатқа жұмылдырып, бір мүддеге топтастыратын басты фактор ғана емес тәуелсіздіктің белгісі саналады. Мұны Мемлекет басшысының «Мемлекеттік тілді білу – жай ғана парыз емес, Қазақстанның өрбір азаматының міндеті» деп, мемлекеттік тілді дамытуды жалпы халыққа міндеттеуінен де байқауға болады.

Бұл тұрғыда 2023–2029 жылдарға арналған тіл саясатын дамыту тұжырымдамасы қабылданып, онда қазақша сөйлейтін азаматтар қатарын 2029 жылға қарай – 84, ал мемлекеттік органдар мен ұлттық компаниялардағы мемлекеттік тілдегі құжат айналымын – 94 пайызға арттыру көзделді. Мемлекеттік тіл мәртебесін көтеруге үкімет тарапынан жүзеге асырылып жатқан іс-шаралар аз емес. Тілдің адамдар арасындағы

қарым-қатынас құралы екенін ескерсек, қазақ тілінің биік мәртебесіне сай болуын, яғни, межеленген мақсатқа жетуді ел азаматтарының патриоттық көзқарасынан бөліп қарай алмаймыз.

«Қазақстан – 2050» стратегиясында қазақ тілінің халықаралық мәртебесін арттыруға ерекше мән берілген. Қазақстанның мемлекеттік тілі – қазақ тілі және ол мемлекеттің бүкіл аумағында, қоғамдық қа-

тынастардың барлық саласында қолданылатыны әрі мемлекеттік басқару, заң шығару, сот ісі, сондай-ақ, іс қағаздары осы тілде жүргізілетіні «Тіл туралы» заңмен нақтыланған. Егер Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексте ерекше тәртіп көзделмесе, әкімшілік сот ісі Азаматтық процестік кодекстің ережелеріне негізделеді.

Мемлекеттік тіл жалпы сот өндірісінде, оның ішінде ӘРПК аясында қаралатын істерде ерекше маңызға ие. Себебі, жария-құқықтық даулар мемлекеттік органдардың шешімдеріне, олардың әрекеті мен әрекетсіздігіне қатысты болады. Ал мемлекеттік тілді дамытуда жүктелер жауапкершілік жоғары.

Жалпы алғанда, соттарда кеңсе құжаттары мемлекеттік тілде дайындалады. Судьялар мен сот мамандары мемлекеттік тілді жетік білгенімен, жоғарыда айтып өткеніміздей осы тіл мәселесіндегі көрсеткіш деңгейінің өсуі ел азаматтарына тікелей қатысты. Олай дейтініміз, процестік заңнама талабына орай, сот өндірісі талап қою берілген тілде жүргізіледі. Бірақ, әкімшілік рәсім мен әкімшілік сот ісі қатысушыларының сотта өздері білетін тілде сөйлеуге, сондай-ақ, аудармашы қызметін пайдалануға құқығы бар. Осыған орай, сот талқылауында тараптарға өзі білетін тілде мәлімдеме жасау құқықтары түсіндіріледі. Аудармашы көмегі қажет болса, процеске аудармашы тартылады.

Соттарда мемлекеттік тілге басымдық беру шараларының қарқынды қолға алынуы қазақ тілінің қолданыс аясын барынша кеңейтеді. Бұл өз кезегінде азаматтардың заң алдындағы теңдігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, судьялар мен сот мамандары мемлекеттік тілдің маңызы мен рөлін ашуға, халықтың құқықтық білім-білігін көтеруге арналған материалдарды бұқаралық ақпарат құралдарында үнемі жариялап отырады. Жоғарғы Сот іс қағаздары мен сот актілерін мемлекеттік тілде жүргізудің үлгі оқулығын шығарды. Бұлар сот тәжірибесінің бірізділігін қамтамасыз етеді.

«Бірлігі бекем елдің тірлігі көркем» демекші, мемлекеттік тілді өз биігіне шығару бірлігімізді бекемдеп, тірлігімізді көркем етері хақ. Сондықтан, мемлекеттік тілдің мәртебесін одан әрі көтеру жолында азаматтарға кәсіби тұрғыда көмек көрсетуші заңгерлер мен адвокаттардан, заңды өкілдерден өз жұмыстарында мемлекеттік тілге басымдық беруді, жалпы халық болып бір кісідей жұмылуды уақыттың өзі талап етіп отыр.

Ел Президенті айтқандай, «Қазақ тілін дамыту мемлекеттік саясаттың басым бағыты болып қала береді. Болашағын Отанымызбен байланыстыратын әрбір азамат қазақ тілін үйренуге ден қоюға тиіс».

Арай ЖАНАДИЛОВА,
Алматы облысы мамандандырылған ауданаралық әкімшілік сотының судьясы

МЕЖЕ

Сот жүйесіне деген қоғамдық сенім – құқықтық мемлекеттің маңызды көрсеткіші. Ал сот төрелігінің ашықтығы мен жариялылығы осы сенімді қалыптастыратын негізгі тетіктер қатарында. Себебі, әділ сот төрелігі тек заң талаптарын сақтаумен ғана емес, сот қызметінің қоғамға түсінікті әрі қолжетімді болуымен де тығыз байланысты.

АШЫҚТЫҚ – ҚОҒАМ СЕНІМІНІҢ НЕГІЗІ

Ашық сот төрелігі азаматтардың өз құқығы мен заңды мүддесінің қорғалатынына деген сенімді арттырады. Сот процесінің заң талабына сай жүргізілуі сот актілерінің негізділігі мен түсініктілігі, азаматтардың сот ақпаратына қол жеткізу мүмкіндігі – сот жүйесінің ашықтығын қамтамасыз ететін маңызды факторлар.

Ақпараттық технологияның дамуы сот төрелігінің ашықтығын жаңа деңгейге көтерді. Электрондық сервистердің енгізілуі сотқа жүгіну, істің қаралу барысын бақылау және қажетті ақпаратты қашықтан алу мүмкіндігін кеңейтті. Бұл өз кезегінде сот қызметінің қолжетімділігін арттырып, азаматтар мен сот арасындағы байланысты жеңілдетті.

Соттардың бұқаралық ақпарат құралдарымен және қоғаммен өзара байланысы да ашықтық қағидатын жүзеге асыруда ерекше маңызға ие. Қоғам үшін маңызды сот процестері туралы ақпараттың уақытылы берілуі, сот жүйесіндегі өзгерістердің түсіндіріліп отыруы азаматтардың құқықтық сауатын арттыруға ықпал етеді. Сонымен қатар сот төрелігінің ашықтығы тараптардың құқығы мен заңмен қорғалатын мүддесін сақтаумен қатар жүруі тиіс. Сот процесіне қатысушылардың жеке өміріне қатысты мәліметті қорғау, заңда белгіленген шектеулерді сақтау – ашықтық пен заңдылық арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз етудің маңызды шарты.

Қоғамның сотқа деген сенімі бір күнде қалыптаспайды. Ол әрбір сот процесінің талапқа сай өтуі, әрбір сот актісінің әділ әрі негізді болуы және сот қызметінің барынша ашық жүргізілуі арқылы қалыптасады. Сот төрелігінің ашықтығы – тек сот органының міндеті ғана емес, құқықтық мәдениетті қалыптастыруға бағытталған ортақ жауапкершілік. Ашықтық бар жерде түсіністік, ал түсіністік бар жерде сенім қалыптасады.

Сондықтан сот төрелігінің ашықтығын қамтамасыз ету – әділ сот жүйесін қалыптастырудың және азаматтардың заңға деген құрметін арттырудың маңызды кепілі. Қоғам сенімі нығайған сайын мемлекеттің құқықтық негізі де беки түседі.

Райхан МУНАСАЕВА,
ҚР Сот әкімшілігінің Маңғыстау облысы бойынша департаментінде баспасөз бөлімінің бас маманы

машылығы, кассациялық сот дәлелдемелерді қайта бағалаумен немесе істің нақты мән-жайларын анықтаумен айналыспайды.

Сондай-ақ шектеулер де бар – әкімшілік істер жөніндегі кассациялық сот Қазақстан Республикасының Орталық сайлау комиссиясы мен Республикалық референдумның орталық комиссиясының әрекеттері мен шешімдеріне дау айтуға байланысты актілерді қоспағанда, сот актілерін кассациялық тәртіппен қайта қарауға уәкілетті. 1 шілдеден бастап әкімшілік істер бойынша сот актілерін кассациялық қайта қарау рәсімі де жетілдірілді. Елеулі жаңашылдық кассациялық шағымның тікелей кассациялық сотқа берілетіндігі болды. Бұл өзгеріс кассациялық сатыға жүгіну процесін айтарлықтай жеңілдетіп, істерді қараудың жеделдігін арттырды және азаматтар мен заңды тұлғалардың сот төрелігіне қолжетімділігін қамтамасыз етті.

Сот құрылған сәттен бастап қалыптасқан сот практикасына сүйене отырып, әкімшілік істер жөніндегі кассациялық соттың өзектілігін дәлелдегенін, мемлекеттік органдармен дауларда азаматтардың құқығын қорғауды нығайтуға, әкімшілік сот ісін жүргізудің қолжетімділігін арттыруға бағытталған сот реформасының маңызды әрі тиімді кезеңі болып табылатынын сеніммен айтуға болады.

Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстің қолдану практикасы әкімшілік әділеттің азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтарын қорғаудың тиімді құралына айналып келе жатқанын көрсетеді. Азаматтар мемлекеттік органдардың шешіміне, әрекетіне немесе әрекетсіздігіне дау айту үшін нақты тетіктерге ие болды, ал соттар жария және жеке мүдделер арасындағы әділ теңгерімді қамтамасыз етеді.

Әкімшілік әділеттің одан әрі дамуы және кодекс нормасын қолдану практикасының жетілдірілуі заң үстемдігі жөніндегі қағидатты нығайтуға, азаматтардың сот жүйесіне деген сенімін арттыруға және құқықтық мемлекетті одан әрі дамытуға ықпал ететініне кәміл сенуге болады.

Шолпан МАНЖУЕВА,
Әкімшілік істер жөніндегі кассациялық соттың судьясы

ОРАЙЫ КЕЛГЕН ӘҢГІМЕ

Батыржан СЕЙДОМАР,

Аңшылар мен балықшылардың «Аяла» ұлттық палатасының атқарушы директоры:

«АҢШЫЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЙТА ЖАҢҒЫРТҚАН ЖӨН»

(Соңы. Басы 1-бетте)

Мысалы, әлеуметтік желі-ден аңшылықтан кейін дала-да шашылып жатқан киікті көреміз. Ол дұрыс емес қой. Бір жыл бұрын киік атуға қатысты Ішкі істер министрлігі мен Қорғаныс министрлігінің келісімі болды. Біріншіден, киікті денесінен, санынан атуға болмайды. Киікті тек аяғынан не мойнынан ғана атады. Екіншіден, киіктің етінің сасық болуы оны артынан қуып, торға қамап ұстап, содан кейін ғана бауыздайды. Өзіңіз білесіз ешбір қазақ жылқыны да бәйге, көкпардан кейін ешқашан сойып жемеген.

Киік аулау мәдениеті деген – өзінше бір үлкен жүйе. Оның тәртібі енді өзгереді деп отырмыз. Министрлік те бірнеше шарттармен бізбен келісіп жатыр. Болашақта оны аңшылыққа шығаратын шығармыз.

– Аңшылар мен балықшылардың «Аяла» ұлттық палатасында қанша мүше бар?

– Қазақстан бойынша мыңнан асады. Ішінде аңшы да, балықшы да бар. «Балықшы –

соңына дейін жетпеген аңшы» деген қағытпа сөзді де естіген шығарсыз. Аң болсын, балық болсын әрқайсысының өзінің аулау мәдениеті бар. Қазіргі заманда балық аулау көбінесе спорт түрі ретінде қарастырылатын болып кетті. Әрине аңшылық пен балықшылықты басқа жағынан да дамыту қажет. Оған ешкім қарсы болмайды.

– Аңшылық шаруашылықтарының жұмысы туралы да айта кетсеңіз.

– Бізде 10-нан аса аңшылық шаруашылықтары бар. Ол жақта мониторинг, броконьерлікке қарсы түрлі шараларды өткізіп жүрміз. Қазір «Арлан» атты қорықшылар қызметінің еріктілер жасағын ашайық деп жатырмыз. Мақсатымыз аңшы болсын, басқа болсын әр облыста 30-50 адамнан тұратын еріктілер жасағын құру. Броконьерлік маусым басталғанда олар Ішкі істер министрлігі қызметкерлерімен және қорықшылармен бірге жұмыс істейді. Содан кейін уақытында құстарды санау, аңдардың көші-қоны кезінде ерекше қорғалатын табиғи аймақтарда инспекторлармен бірге олардың жолында броконьерлер бол-

масын деп қауіпсіздікті күшейтуге атсалысады. Бұдан бөлек еріктілер өрт қаупі туындаған кезде де сенімді көмекшілер болады.

– Броконьерлер туралы ел арасында алыпқашты әңгіме көп...

– Оныңыз рас. Қазір бұрынғымен салыстырғанда броконьерлік айтарлықтай азайды. Оның толық жойылмауына өзіңіз мензеп отырғандай кейбір инспекторлардың қатысы бар. Яғни, олардың арасында да жан-жануарларды қорғаумен емес, оны қосымша табыс көзіне айналдырушылар кездесіп қалады. Өйткені, олардың еңбекақысы әлі аз. Егер айлығы жақсы болса, олар өз жұмысын дұрыс атқарар еді.

Сосын жұрттың көбі мылтық ұстағанның бәрін броконьер дейді. Ол да дұрыс емес. Әлемдегі ерекше қорғалатын табиғи аймақтардағы инспекторлар, рейнджерлер ең бірінші аңшылар болған. Мысалы АҚШ-тағы Йеллоустоу ұлттық паркін геологтар құрды. Еуропа, Америка, Африкада қалған қорық, резерват, ұлттық парктің бәрін аңшылар жасады. Ондағы табиғатты броконьерлеріктен қорғаған ең бірінші инспекторлар аңшылар болды. Джон деген рейнджер танысым болған фейсбук арқылы сөйлесетін Роки-Маунтин ұлттық паркінде істеген. Сол қаншама аю, бұланды 6 күн бойы броконьерліктен сақтаймын, бірақ демалыс күндері досымың аңшылық шаруашылығына барып, осы аңдарды атам деп айтады. Олар рұқсат алған. Қатонқарағай немесе Іле Алатауы жанында аңшылық шаруашылықтар бар. Олар лимиттер береді.

– Бізде Тәңіртайу (Тянь-Шань) аюы Қызыл кітапқа кірген. Оны атуға болмайды. Бірақ Шығыс Қазақстанда аюдың басқа түрі бар. Қатонқарағайда оны атуға болады. Бұл қалай?

– Аңшылық бойынша көтеретін мәселе көп. Дүниежүзінде Қызыл кітап деген ат жоқ. Ол тек бізде ғана. Әр аңның «жойылып бара жатыр, сирек кездеседі» деген өз статусы бар. Ал әлемдегі жүйенің артықшылығы сирек кездесетін аңдарды көбейту үшін қосымша грант алуға болады. Мысалы, бізде арқар Қызыл кітапта тұр. Ерекше қорғалатын табиғи аймақтардың инспекторлары оны ауырып жатса да санитарлық атуға рұқсат жоқ. Соны қазір біз өзгертіп жатырмыз. Аң ауру болса, инспекторлар оны ату керек. Өйткені, көрі арқар жас ешкілерді жинап алғанымен, олар көбеймей қалады. Ал Америка мен Еуропа елдерінде қартайған аңдарды инспекторлар өздері атып, жастарына жол ашады. Егер арқарларды салыстырсақ бізде 5 жылда оның саны 12 пайызға өссе, Америка мен Еуропада бұл өсім 30-40 пайызды құрайды екен. Сондықтан біз аңдарды санитарлық және селекциялық атуды ұсынып жатырмыз.

Сол сияқты бізде ең оңайы балықшылық. Жолдама алдың ба? Болды бар да аулай бер. Америка мен Еуропада олай емес. Оларда балықты ұстасаң бірінші өлшейсін. Яғни, зерттеп, мониторинг жасайсың. Бізде ол жоқ.

– Сұхбатыңызға рақмет

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

ДЕРЕК ПЕН ДӘЙЕК

ЖЕКЕ СОТ ОРЫНДАУШЫЛАРЫНЫҢ ІС-ӘРЕКЕТІН ДАУЛАУ НЕГІЗДЕРІ

Сот орындаушылар әрекетін (әрекетсіздігін) даулау әкімшілік сот ісін жүргізу тәртібінде қаралады. Мемлекеттік сот орындаушының әрекетіне (әрекетсіздігіне) шағым ол қызмет көрсететін аумақтық учаске бойынша, ал жеке сот орындаушысының әрекетіне (әрекетсіздігіне) шағым жеке сот орындаушысының тіркелген жері бойынша сотқа беріледі. Елді мекеннің аумағында бірнеше жалпы юрисдикция соттары болған кезде шағым атқарушылық әрекеттер жасалған жер бойынша беріледі.

Сот орындаушысының атқарушылық құжаттарды орындау жөніндегі әрекеті (әрекетсіздігі) немесе осындай әрекет жасаудан бас тартуын даулау атқарушылық құжаттардың орындалуын қамтамасыз ету жөніндегі уәкілетті органның аумақтық органының не оның бөлімінің немесе жеке сот орындаушыларының өңірлік палатасының не жеке сот орындаушысының шешімі алынған күннен бастап он жұмыс күні ішінде сотқа беріледі. Яғни аталған санаттағы істер бойынша дауды сотқа дейінгі реттеу тәртібі көзделген. Бұл тәртіптің сақталмауы талап қоюдың қайтарылуына әкелуі мүмкін. Жеке және заңды тұлғалар сот орындаушыларының әрекетіне шағым бергені үшін мемлекеттік баж төлеуден босатылған. Көп

жағдайда сотта дауланатын алимент бойынша берешекті анықтау, жеке сот орындаушылар қызметіне төленетін ақыны бекіту тәртізді сұрақтар бойынша даулы әрекетті реттейтін заң нормаларына қатысты түсінік беріледі.

Алимент өндіру тәртібі

«Атқарушылық іс жүргізу және сот орындаушылардың мәртебесі туралы» заңның 99-бабына сәйкес алимент төлемдерін жалақыдан немесе өзге де табыстардан үш ай бойы өндіріп алу мүмкін болмаған жағдайда сот орындаушысы

берешекті айқындау туралы қаулы шығарады. Алимент бойынша берешекті сот орындаушысы тоқсан сайын айқындайды. Егер борышкер жұмыс жасайтын болса, онда алименттер бойынша берешек борышкер алатын нақты жалақыны (кірісті) негізге ала отырып, шешім орындалатын жерде белгілейді. Ал борышкер жұмыссыз болса, яғни кірісі болмаса, берешек Қазақстан Республикасындағы орташа айлық жалақы мөлшері негізінде айқындалады.

Мүгедектігі бар адамдар болып табылатын борышкерлер үшін алименттер бойынша ай сайынғы төлемдер немесе берешек – олардың ай сайынғы жалақысынан және өзге де кірісінен, ал олар жұмыс істемейтін жағдайда, бюджет қаражатынан және (немесе) Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қорынан төленетін ай сайынғы жәрдем-ақылардан және (немесе) әлеуметтік төлемдерден айқындалады.

Жеке сот орындаушысы қызметіне ақы төлеу мөлшері

Жеке сот орындаушысының қызметіне ақы төлеуде оның қызметін өзін-өзі қаржыландыру қажеттігі ескерілуі тиіс. Өз қызметі үшін төлем ретінде алған ақшадан кеңсені сатып алу (жалдау), оны күтіп-ұстау, жабдықтау, жөндеу және күзету бойынша, жұмыс орындарын ашу және қызметкерлерге жалақы төлеу, кеңсе жұмысы үшін қажетті жабдыктар сатып алу, азаматтық-құқықтық жауапкершілікті міндетті сақтандыру, салықтарды және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдерді төлеу, кеңсе мұрағатының сақталуын қамтамасыз ету жөніндегі шығыстарды, жеке сот орындаушыларының өңірлік палатасына жарналарды төлеу жөніндегі, жеке атқарушылық қызметті дамытудың нысаналы бағдарламаларына арналған міндетті төлемдерді төлейді. Сондай-ақ өз қызметін ұйымдық-шаруашылық жағынан, көлікпен және техникалық қамтамасыз етуге байланысты басқа да шығыстарды өтейді.

Жеке сот орындаушысының қызметіне ақы төлеу атқарушылық іс жүргізу шеңберінде борышкердің қаражаты есебінен жүргізіледі.

Жеке сот орындаушысының қызметіне ақы

төлеу атқарушылық құжат толық немесе ішінара орындалған жағдайда ғана жүргізіледі. Егер мүліктік сипаттағы атқарушылық құжат ішінара орындалса, онда жеке сот орындаушысына оның қызмет ақысының өндіріп алынған сомаға немесе мүлік құнына пропорционалды бір бөлігі ғана төленеді. Егер атқарушылық құжаттың талаптары оны мәжбүрлеп орындатуға, яғни сот орындаушысына бергенге дейін орындалса, онда жеке сот орындаушысының қызметіне ақы төлеу өндіріп алынбайды.

Әділет министрінің 2023 жылғы 27 маусымдағы № 416 бұйрығымен жеке сот орындаушысының қызметіне ақы төлеу мөлшерлері бекітілген. Атқарушылық іс жүргізу шеңберінде істің санатына байланысты төленетін жеке сот орындаушысының қызметіне ақы төлеу сомасы мынадай мөлшерде белгіленеді:

1) мүліктік (ақшалай) сипаттағы атқарушылық құжаттар үшін мынадай сомалар бойынша – 60 АЕК-ке дейін болса – өндіріп алу сомасының 25 пайызы мөлшерінде; 60 АЕК-тен 300 АЕК-ке дейін болса – өндіріп алу сомасының 20 пайызы мөлшерінде; 300 АЕК-тен 1000 АЕК-ке дейін болса – өндіріп алу сомасының 15 пайызы мөлшерінде; 1 000 АЕК-тен 5 000 АЕК-ке дейін болса – өндіріп алу сомасының 10 пайызы мөлшерінде; 5 000 АЕК-тен 10 000 АЕК-ке дейін болса – өндіріп алу сомасының 8 пайызы мөлшерінде; 10 000 АЕК-тен 20 000 АЕК-ке дейін болса – өндіріп алу сомасының 5 пайызы мөлшерінде; 20 000 АЕК-тен жоғары болса – өндіріп алу сомасының 3 пайызы мөлшерінде;

2) мүліктік емес (ақшалай емес) сипаттағы атқарушылық құжаттар үшін – шығару және (немесе) үйге орналастыру, борышкерді белгілі бір әрекеттер жасауға және (немесе) оларды жасаудан тартынуға міндеттеу туралы атқарушылық құжаттар бойынша – жеке тұлғалардан 50 АЕК, заңды тұлғалардан 100 АЕК; талап қоюды қамтамасыз ету, мүлікті тыйым салудан босату және өзге атқарушылық құжаттар бойынша – жеке тұлғалардан 10 АЕК, заңды тұлғалардан 20 АЕК; баламен қарым-қатынас жасау тәртібі туралы – жеке тұлғалардан ай сайын 20 АЕК мөлшерінде;

3) мерзімді төлемдерді өндіріп алу туралы атқарушылық құжаттар үшін – алименттерді өндіріп алу және жаракаттанудан немесе денсаулықты өзге де зақымдаудан келтірілген зиянды өтеу туралы өндіріп алу сомасының 1 АЕК мөлшерінде тоқсан сайын.

Жеке сот орындаушысына өзінің қызмет ақысы сомаларының белгіленген мөлшерін өзгертуіне тыйым салынады.

А.АБИЛҒАЗИНА,
Ақтөбе облысы мамандандырылған
ауданаралық сотының судьясы

БАҒДАР

ҚАЗАҚ ТІЛІ – ҰЛТ РУХЫ

КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ӨЗГЕРІСТЕРДІҢ МАҢЫЗЫ

Қазақ тілі – Қазақстан халқының тарихи жадын, мәдениетін және ұлттық болмысын сақтап тұрған басты құндылықтардың бірі. Тіл жоғалса, ұлт та жоғалады. Ал ұлтты ұлт ретінде сақтап, оның ұлттық болмысын айшықтайтын өрі өркениеттік даму үдерісіндегі жаңашылдықтарға жұтылып кетпеуінің көпілі – мемлекеттік тіл.

Оған мысалды алыстан іздеудің қажеті жоқ. Лингвистердің есептеуінше, қазіргі таңда дүние жүзінде 6500-ден астам тіл бар. Алайда олардың 2000-ға жуығы «өлі тілдер» қатарына еніп, жойылу алдында тұр. Мұның басты себебі – сол тілде сөйлеуші халық санының аздығында ғана емес, халықтың өз ана тілінде сөйлеуге немқұрайлы қарауында.

Әрине, жыл сайын демографиялық өсім байқалып отырған қазақ елінде қазақ тілінің жойылып кету қаупі жоқ. Дегенмен, мемлекеттік тіл мәртебесіне ие тіліміздің жағдайын дамыту, оның тілдік байлығын дамыту, қолданыс аясын кеңейту және салалық терминдердің сапасына мән беру – баршамыздың ортақ міндетіміз.

Тәуелсіздік алғаннан бері мемлекеттік тілдің мәртебесін арттыру мәселесі қоғам назарынан түскен емес. Осы тұрғыдан алғанда, 2026 жылы Қазақстан Республикасының Конституциясына енгізілген тілге қатысты өзгерістерді осы бағыттағы маңызды тарихи қадам ретінде бағалағанмыз абзал.

Жаңа Конституция жобасында қоғамның ең көп қызығушылығын туғызып, пікірлер мен ұсыныстардың кеңінен айтылуына себеп болған нормалардың бірі – мемлекеттік тілге қатысты 9-бап екені белгілі. Бұл мәселенің кеңінен талқилануының өзі Қазақстан халқының қазақ тілінің болашағына бейжай қарамайтынын көрсетеді. Сонымен қатар Конституциядағы тіл мәселесіне қатысты пікір алуандығы халықтың заңнамалық өзгерістерге белсенді қатысып, өз

ұстанымын білдіру, оны нақты дәйектермен негіздеу мәдениетінің қалыптасып келе жатқанын аңғартты.

Талқылау барысында көпшілік тарапынан орыс тілінің қолданылуына қатысты бұрынғы «тең» деген ұғымның орнына «қатар» сөзін қолдану жөнінде ұсыныстар айтылды. Сарапшылардың пікірінше, бұл өзгеріс қазақ тілінің мемлекеттік мәртебесін нақтылай түсуге бағытталған маңызды саяси әрі символдық қадам болды. Конституциялық комиссия өкілдері де мемлекеттік тілдің рөлі өзгермейтінін, керісінше, оны дамытуға басымдық берілетінін мәлімдеді.

Жаңа редакцияда қазақ тілінің мемлекетті қалыптастырушы негізгі фактор екені айқын көрініс тапты. Бұл өзгерістердің маңыздылығы бірнеше бағыттан байқалады. Мемлекеттік тілдің құқықтық мәртебесі нығаяды. Конституция – елдің басты заңы болғандықтан, ондағы әрбір сөздің саяси және қоғамдық салмағы зор. Сондықтан тілге қатысты баптардың нақтылануы қазақ тілінің болашақтағы дамуына оң әсер етеді.

Мұндай өзгерістер ұлттық бірегейлікті күшейтуге ықпал етеді. Тіл – ұлттың жаны. Қазақ тілінің қоғамдық беделі артқан сайын жастардың ана тіліне деген қызығушылығы да артып, мемлекеттік тіл қоғамның барлық саласында кеңінен қолданыла бастайды. Бұл тәуелсіз Қазақстанның рухани тұтастығын одан әрі бекемдей түседі.

Қазіргі жаһандану дәуірінде ұлттық құндылықтарды сақтау айрықша маңызды. Қазақ тілінің Конституция деңгейінде қорғалуы – ұлттық-мәде-

Нұрлыбек ОРМАХАНОВ,
Азаматтық істер жөніндегі
кассациялық соттың
судьясы

ни қауіпсіздікті қамтамасыз етудің маңызды тетіктерінің бірі. Әлемнің көптеген мемлекеттері өздерінің ұлттық тілдерін заңнамалық деңгейде қорғап отырғаны белгілі. Қазақстан да осы бағыттағы жұмыстарын жүйелі түрде жалғастырып келеді.

2026 жылғы конституциялық өзгерістерді қазақ тілінің мемлекеттік мәртебесін күшейтуге бағытталған маңызды тарихи кезең ретінде қарастыруға болады. Бұл – тек заңдық өзгеріс қана емес, ұлттық сананы жаңғыртуға, ел бірлігін нығайтуға және болашақ ұрпаққа ана тілінің қадір-қасиетін түсіндіруге бағытталған маңызды қадам.

Мемлекеттік тілдің дамуы – әр азаматтың жауапкершілігі. Қазақ тілі өркендеген сайын Қазақстанның рухани іргесі де нығая түседі. Әлбетте, мемлекеттік тіл мәртебесінің Ата Заңда айқын көрініс табуы маңызды. Алайда қазақ тілінің беделі заңнамада белгіленген деңгейде биік болуы ең алдымен халықтың ниетіне, белсенділігіне және жанаңырлығына байланысты екенін әрдайым қаперде ұстауымыз керек. Қазақ тілін күнделікті қарым-қатынас тілі ғана емес, іс жүргізу мен құжат айналымының толыққанды тіліне айналдыру бағытындағы жұмыстар бір сәт те тоқтамауға тиіс. Қазақ тілін қоғам үшін қажетті әрі сұранысқа ие тілге айналдыру – өз қолымызда.

ПІКІР

МАНСАП БІР КҮНДЕ ҚАЛЫПТАСПАЙДЫ

Қазақстан Республикасының сот жүйесі – азаматтардың құқығы мен заңды мүддесін қорғауды қамтамасыз ететін мемлекеттік биліктің маңызды институтының бірі. Сот қызметі заң үстемдігін қамтамасыз етуге, әділдікті орнатуға және қоғамдағы құқықтық тұрақтылықты сақтауға бағытталған.

Сот жүйесі – жоғары жауапкершілікті, терең құқықтық білімді және кәсіби біліктілікті талап ететін қызмет. Сонымен қатар бұл сала заңгерлер үшін тұрақты кәсіби даму мен мансаптық өсуге кең мүмкіндік береді.

Сот жүйесінде қызмет атқаратын маман заңнаманы жақсы меңгерумен қатар, құжатпен сауатты жұмыс істей білуі, жауапкершілігі жоғары және объективті болуы қажет. Бұл салада жұмыс істеудің маңызды артықшылығының бірі – құқық саласында тәжірибе жинақтау мүмкіндігі. Қызметкер сот ісінің қаралу тәртібімен танысып, сот практикасын зерделейді және заңнаманы нақты жағдайда қолдану дағдысын қалыптастырады. Сот жүйесінде қызмет атқаратын маман үшін кәсіби білімін жетілдіру маңызды. Заңнама өзгеріп отыратындықтан, қызметкер жаңа нормативтік-құқықтық актілерді, сот практикасын және құқықтық реформаларды тұрақты түрде зерттеп отыруы қажет.

Кәсіби даму бірнеше бағытта жүзеге асуы мүмкін: заңнаманы терең меңгеру; сот практикасын жүйелі түрде зерттеу; кәсіби біліктілікті арттыру курстарына қатысу; құжаттарды дайындау және құқықтық талдау дағдыларын жетілдіру; цифрлық технологияларды және сот жүйесіндегі ақпараттық жүйелерді меңгеру; кәсіби және іскерлік коммуникация қабілеттерін дамыту. Осы дағдылардың барлығы қызметкердің кәсіби деңгейін арттырып, жоғары лауазымдарға орналасуына мүмкіндік береді.

Сот жүйесіндегі мансаптық өсу қызметкердің біліміне, тәжірибесіне, кәсіби қабілетіне және атқаратын қызметіне байланысты. Мысалы, еңбек жолын сот отырысының хатшысы немесе маман ретінде бастаған жас заңгер тәжірибе жинақтап, кейін жоғары жауапкершілікті лауазымдарға ұмтыла алады. Заңгер үшін сот жүйесінде жұмыс істеу болашақта судьялық қызметке дайындалуға да маңызды тәжірибе береді. Мансаптық өсудің тағы бір бағыты – сот әкімшілігі саласындағы басқарушылық қызметтер. Тәжірибесі мол және ұйымдастырушылық қабілеті жоғары қызметкерлер бөлім басшысы, құрылымдық бөлімше жетекшісі және басқа да басқарушылық лауазымдарға өсу мүмкіндігіне ие бола алады.

Қазіргі таңда заң саласында білім алып жатқан жастар үшін сот жүйесі кәсіби тәжірибе жинақтаудың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Университетті жаңа бітірген маман сотта жұмыс істей отырып, теориялық білімін практикамен ұштастыра алады. Жас маман үшін алғашқы жылдары жиналған тәжірибе кейінгі кәсіби мансапқа берік негіз болады. Сонымен қатар сот жүйесінде цифрландыру үдерісінің дамуы жаңа кәсіби дағдыларды талап етеді.

Сот жүйесіндегі мансап бір күнде қалыптаспайды. Ол білім, тәжірибе, еңбекқорлық және кәсіби дамуға деген ұмтылыс арқылы қалыптасады. Сотта жұмыс істей бастаған жас маман уақыт өте келе өз тәжірибесін арттырып, жоғары лауазымдарға ұмтыла алады. Сондықтан осы саланы таңдаған жас заңгер үшін басты мақсат – тек қызметтік лауазымға ие болу емес, білікті, адал және кәсіби маман ретінде қалыптасу. Осындай мамандар Қазақстандағы заң үстемдігі мен сот төрелігінің сапасын арттыруға үлес қосады.

Ж.ХАМИТОВ,
Катонқарағай аудандық сотының
сот әкімшісі басшысы
ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ

ПАЙЫМ

«ТӘРБИЕСІЗ БЕРІЛГЕН БІЛІМ – АДАМЗАТТЫҢ ҚАС ЖАУЫ»

Кез келген өркениетті мемлекеттің берік негізі – оның Ата Заңы және сол заңды құрметтеп, талаптарын саналы түрде орындайтын азаматтары. Бүгінгі таңда өлімізде «Әділетті Қазақстан» қағидатын жүзеге асыру, қоғамда заң мен тәртіптің үстемдігін қамтамасыз ету маңызды міндеттің біріне айналып отыр. Осы орайда халықтың, әсіресе өскелең ұрпақтың құқықтық мәдениетін қалыптастыру мемлекеттің тұрақты дамуы мен жарқын болашағының маңызды көпірі.

Құқықтық мәдениет дегеніміз заң баптарын жатқа білу немесе құқықтық терминдерді меңгерумен ғана шектелмейді. Ол заңның мәнін терең түсіну, оның талаптарын күнделікті өмірде сақтау, өз құқықтары мен бостандықтарын білу және өзге адамдардың құқықтарына құрметпен қарау. Өз құқықтары мен міндеттерін жақсы білетін азамат заң талаптарын сақтауға ұмтылады, заңсыздыққа жол бермейді және қоғамдағы тәртіп пен тұрақтылықтың нығаюына өз үлесін қосады.

Қазіргі қоғамда жастардың құқықтық санасы мен мәдениетін арттырудың маңызы ерекше. Себебі елдің болашағы бүгінгі жас ұрпақтың қолында. Жастардың бойында заңға құрмет, әділдік, жауапкершілік, адалдық және тәртіп сияқты құндылықтарды қалыптастыру мемлекет пен қоғамның ортақ міндеті. Ата Заңды құрметтеу, оның талаптарын сақтау, өз құқықтары мен міндеттерін білу өркениетті азаматтың басты қасиеттерінің бірі.

Құқықтық мәдениет – адам мен қоғамның жалпы мәдениетінің ажырамас бөлігі. Ол адамның құқықтық білімін ғана емес, оның заңға деген көзқарасын, әділдікке ұмтылысын, жауапкершілігін және қоғамдық тәртіпті сақтау деңгейін де көрсетеді. Құқықтық мәдениеті жоғары қоғамда азаматтардың құқықтары мен бостандықтары қорғалып, заң талаптарын сақталады. Мұндай орта қоғамдық тұрақтылықты, қауіпсіздікті және өзара сыйластықты қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Ұлы ойшыл Әбу Насыр әл-Фарабидің «Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы» деген канатты сөзі тәрбиенің маңызын айқын көрсетеді. Жас ұрпақ білім алып қана қоймай, дұрыс тәрбие

мен жоғары құқықтық мәдениетті қатар меңгеруі қажет. Өйткені заңды құрметтемейтін, жауапкершілікті сезінбейтін қоғамда тәртіп пен тұрақтылықты қамтамасыз ету қиын. Ал тәртіпсіздік пен заңсыздық белең алған жерде мемлекеттің дамуы мен қоғамның әл-ауқаты да әлсірейді.

Өкінішке қарай, кейбір жасөспірімдердің қоғамдық орындарда тәртіп сақтамауы, білім беру ұйымдарында сыбайлас жемқорлыққа жол берілуі, әлеуметтік желілерде өзге адамның ар-намысы мен қадір-қасиетіне нұқсан келтіретін пікірлер жазуы, жалған ақпарат таратуы немесе айнала-сындағы адамдарға құрметсіздік танытуы жиі кездеседі. Мұндай әрекеттер құқықтық мәдениеттің төмендігін көрсетеді. Кей жағдайда жастар өз әрекетінің құқықтық салдарын толық түсіне бермейді. Алайда заң талаптарын бұзу тек моральдық тұрғыдан теріс қылық қана емес, заңда көзделген жауапкершілікке де әкелуі мүмкін. Сондықтан жасөспірімдерге құқықтық білім беріп, олардың әрбір әрекетінің салдарын түсінуге жағдай жасау ата-ананың, ұстаздың, білім беру ұйымдарының және бүкіл қоғамның ортақ міндеті.

Абай Құнанбайұлының «Адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген қасиеттерімен озады» деген сөзі де құқықтық мәдениет-

тің мәнін терең түсінуге мүмкіндік береді. Мұндағы «ар» ұғымы адамның ішкі мәдениетімен, жауапкершілігімен және адамгершілік қасиетімен тығыз байланысты. Заңды құрметтеу – адамның парасаттылығы мен азаматтық жауапкершілігінің көрінісі. Ал өз міндетін адал орындау қоғам алдындағы жауапкершілікті сезінудің белгісі.

Бауыржан Момышұлының «Тәртіпсіз ел болмайды, тәртіпке бағынған құл болмайды» деген канатты сөзі де бүгінгі күн үшін өзекті. Заңға бағыну әлсіздіктің белгісі емес, керісінше, сана-

лы әрі жауапты азаматтың қасиеті. Тәртіп пен заңды құрметтеген қоғам ғана тұрақты дамып, қауіпсіз әрі қуатты мемлекет құра алады. Осы тұрғыдан алғанда, жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу тек құқық қорғау органдарының міндеті емес. Бұл ата-ана, ұстаз, білім беру ұйымдары және бүкіл қоғам бірігіп атқаратын ортақ жұмыс.

Жастарға құқықтық білім беру, олардың заң алдындағы жауапкершілігін түсіндіру, бос уақытын тиімді ұйымдастыру, пайдалы орта қалыптастыру және дұрыс бағыт-бағдар беру құқық бұзушылықтың алдын алудың маңызды тетіктері.

Құқықтық мәдениет бір күнде қалыптаспайды. Оның алғашқы негізі отбасында қаланады. Бала ата-анасының іс-әрекетінен үлгі алады. Кейін балабақшада, мектепте, жоғары оқу орнында және қоғамдық ортада алған тәрбиесі мен білімі арқылы құқықтық санасын жетілдіреді. Сондықтан ата-ана мен ұстаздың міндеті – жас ұрпаққа заңды құрметтеудің, тәртіп сақтаудың, өзгенің құқығы мен бостандығына нұқсан келтірмеудің маңызын түсіндіру. Әділетті қоғам құру үшін әр азамат өз құқығын біліп қана қоймай, өз міндетін де жауапкершілікпен орындауы қажет. Заң үстемдігі азаматтардың саналы ұстанымынан басталады. Егер әр адам заң талаптарын сақтап, өз әрекетіне жауапкершілікпен қарап, айналасындағы адамдардың құқықтарын құрметтесе, қоғамда өзара сенім мен тұрақтылық нығая түседі.

Б.ПАЗЫЛОВ,
Ақтау қаласы әкімшілік құқық
бұзушылықтар жөніндегі
мамандандырылған сотының судьясы
МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ

ТАЛАП

СӨЗДЕН ІСКЕ КӨШЕТІН КЕЗ КЕЛДІ

Тіл – халықтың ғасырлар бойы қалыптасқан рухани қазынасы, ұлттық болмысының айнасы. Ана тілі арқылы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан салт-дәстүр, тарих, дүниетаным мен т.б. ұлттық құндылықтар жетеді. Сондықтан мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеру – белгілі бір саланың ғана міндеті емес, ел болашағына ортақ жауапкершілік.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілі. Оның мемлекеттік мәртебесі еліміздің Конституциясында бекітілген. Бұл – қазақ тілінің қоғамдық өмірдегі, мемлекеттік басқару мен құқықтық жүйедегі айрықша орнын айқындайтын маңызды конституциялық норма.

Мен сот саласының маманы ретінде мемлекеттік тілдің қоғам өміріндегі маңызын, ең алдымен, әділет ұғымымен байланыстырамын. Өйткені, сот – адамның құқығы мен бостандығы қорғалатын, заң мен азаматтың мүддесі тоғысатын басты орта. Ал әділдік халыққа түсінікті тілде жеткізілгенде ғана өзінің толық мәнін табады.

Сот төрелігін жүзеге асыру барысында тілдің орны айрықша. Азаматтың сотқа жүгінуі, өз уәжін білдіруі, іс материалдарымен танысуы, сот актісінің мазмұнын түсінуі – мұның бәрі құқықтық сауаттылықпен қатар, тілдік қолжетімділікке де тікелей байланысты. Сондықтан сот жүйесінде мемлекеттік тілді сапалы әрі сауатты қолдану – мемлекеттік тіл

саясатының ғана емес, азаматтардың құқықтарын қамтамасыз етудің де маңызды тетігі.

Құқық саласында сөздің салмағы ерекше. Қарапайым тұрмыстық қарым-қатынаста белгілі бір сөздің мағынасы контекст арқылы түсінікті болуы мүмкін. Ал заң тілінде әрбір терминнің нақты құқықтық мәні бар. Бір ұғымды дұрыс қолданбау немесе ойды дәл жеткізбеу құқықтық құжаттың мазмұнына әсер етуі ықтимал. Осы себепті сот маманы үшін қазақ тілін жетік меңгеру – кәсіби біліктіліктің маңызды құрамдас бөлігі.

Мемлекеттік тілде сауатты жазылған сот актісі – жай ғана құжат емес. Ол азаматқа мемлекет ұстанымын түсіндіретін, оның құқықтары мен міндеттерін айқындайтын құқықтық құрал. Сондықтан сот құжаттарының тілі бір мезгілде заң талаптарына сай дәл, мазмұнды әрі азаматқа түсінікті болуы қажет.

Бұл ретте мемлекеттік тілдің дамуы тек іс қағаздарын қазақ тіліне аударумен шектелмеуге тиіс. Тілді шынайы

дамыту – оны күнделікті кәсіби ортада табиғи түрде қолданудан басталады. Қазақ тілінде еркін ойлау, пікір алмасу, құқықтық терминдерді дұрыс пайдалану, азаматтармен мемлекеттік тілде сапалы коммуникация орнату – тілдің өміршендігін арттыратын нақты қамдар.

Сот саласында қызмет ететін әрбір маманның алдында үлкен жауапкершілік тұр. Себебі, сотқа келген азамат үшін сот қызметкері – мемлекеттің бейнесін көрсететін тұлғалардың бірі. Оның сөзі, қарым-қатынасы, құжаттарды әзірлеу мәдениеті азаматтың мемлекеттік институттарға деген көзқарасына әсер етеді. Ал азаматқа өз ана тілінде немесе мемлекеттік тілде түсінікті әрі құрметпен жауап беру – кәсіби әдептің де, адамгершіліктің де белгісі.

Қазақ тілінің құқық саласындағы қолданысын кеңейту үшін тек талап пен міндет жеткіліксіз. Бұл бағытта сапаға, кәсіби шеберлікке және тілге деген ішкі құрметке басымдық берілуі керек. Әр маман өз қызметінде қазақ тілін неғұрлым сапалы қолданған сайын, мемлекеттік тілдің беделі де соғұрлым нығая түседі.

Мемлекеттік тіл – бірлікті бөлетін емес, елді біріктіретін құндылық. Қазақ тілінің мәртебесін көтеру өзге тілдердің дамуына кедергі келтірмейді. Керісінше, мемлекеттік тілге деген

құрмет қоғамдағы өзара сыйластық пен ортақ азаматтық жауапкершілікті күшейтеді.

Бүгінгі таңда қазақ тілін дамыту – тек мемлекеттік саясаттың бағыты емес, әр азаматтың ел болашағына қосқан үлесі. Әсіресе, мемлекеттік қызметте жүрген мамандардың бұл үдерістегі орны ерекше. Себебі, мемлекеттік тілдің тағдыры ең алдымен оның заң мен мемлекеттік басқару жүйесінде қаншалықты сапалы қолданылатынына байланысты.

Әділет пен заң үстемдігі – мемлекеттің берік негізі болса, мемлекеттік тіл – сол мемлекеттің ұлттық болмысын айқындайтын басты құндылықтар-

дың бірі. Сондықтан қазақ тілінің сот жүйесінде кең әрі сапалы қолданылуы – тілге деген құрмет қана емес, азаматқа, заңға және мемлекетке деген құрмет.

Мемлекеттік тілдің болашағы – оны қаншалықты жиі талап ететінімізде емес, оны қаншалықты сапалы қолданатынымызда. Әр маман өз саласында қазақ тілін кәсіби деңгейде қолдануға ұмтылса, мемлекеттік тілдің мәртебесі де сөз жүзінде емес, нақты іспен нығаяды.

Салтанат МАХАМБЕТОВА,
Ақтөбе қалалық
сотының жетекші маманы

ТАРАТУ

2. «Юридическая фирма «GRASSA» ЖШС (БСН 180140024283) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Бостандық ауданы, Әл-Фараби даңғылы, 17-ғимарат.

3. «Intisar ltd» ЖШС (БСН 170840036914) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Алмалы ауданы, Брусиловский көшесі, 167-үй, 471-пәтер.

5. Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Алтынсарин ауданы білім бөлімінің Приозерный негізгі орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі (БСН 970240002162) (Қостанай облысы, Алтынсарин ауданы, 110108, Приозерный ауылы, Школьная көшесі, 15-ғимарат), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Қостанай облысы, Алтынсарин ауданы, Обаған ауылы, Мира көшесі, 3-ғимарат. Тел. 8 71445 3 41 72.

6. Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының «Алтынсарин ауданы білім бөлімінің Воробьев бастауыш мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі (БСН 021040002567) (Қостанай облысы, Алтынсарин ауданы, 110111, Воробьевка ауылы, Школьная көшесі, 7-үй), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Қостанай облысы, Алтынсарин ауданы, Обаған ауылы, Мира көшесі, 3-ғимарат. Тел. 8 71445 3 41 72.

7. «Nomad Architects» ЖШС (БСН 190940024492) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Кредиторлардың талаптары хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Жетісу облысы, Талдықорған қаласы, Бірлік шағынауданы, 6-үй, 6-пәтер. Тел. 8 707 942 71 11.

8. «Quarth and partners» ЖШС (БСН 140240019818) (ҚР, Алматы облысы, Талғар ауданы, Талғар қаласы, О. Нұртазин көшесі, 16-үй, 20-пәтер), өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Кредиторлардың талаптары хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: 050010, ҚР, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Көк-Төбе шағынауданы, Т. Бигелдинов көшесі, 1Б үй, 2-корпус, 9-пәтер. Тел. 8 701 777 18 07.

9. «Azia Құрылыс» ЖШС (БСН 121040021891) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Кредиторлардың талаптары хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша

қабылданады: ҚР, Ақмола облысы, 021700, Бурабай ауданы, Щучинск қаласы, Ожжетпес көшесі, 172-ғимарат. Тел. 8 747 752 07 39.

11. «Айболат К.Ш» ЖШС (БСН 210240019040) өзінің таратылғаны туралы хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Түркістан облысы, Келес ауданы, Жамбыл ауылдық округі, Бекбота елді мекені, Ж.Жабаев көшесі, №16-үй, тел. +77713884613.

12. «KazEnergy» қоғамдық қоры (БСН 060340014080) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талаптар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Астана қаласы, Қабанбай батыр даңғылы, 17, Б блогы, индекс 010000.

13. Батыс Қазақстан облысы әкімдігі білім басқармасының Қазталов ауданының білім беру бөлімінің «Жадыра» балабақшасы мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны (БСН 010640002722) Батыс Қазақстан облысы әкімдігінің 2026 жылғы 17 қыркүйектегі № 231 қаулысы негізінде таратылды. Талап арыздар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Батыс Қазақстан облысы, Қазталов ауданы, Қазталов ауылы, Ш.Шарафутдинова көшесі, 3. Байланыс нөмірі: 87114431630.

ӘРТҮРЛІ

14. «Іле корпорациясы» ЖШС (БСН 040740001238) жарғылық капиталының азайтылатыны туралы хабарлайды. Кредиторлардың талаптары осы хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Медеу ауданы, Бөгенбай батыр көшесі, 115-үй.

15. «FlagmanPay» ЖШС (БСН 220640044701) өзінің атауы «Flagman LTD» ЖШС болып өзгертілгенін, сондай-ақ жарғылық капиталын 150 000 000 (жүз елу миллион) теңгеге азайтып, 10 000 (он мың) теңгеге дейін төмендететінін хабарлайды. Шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: Алматы қаласы, Бостандық ауданы, Жароков көшесі, 271А, 3-қабат.

16. «JA Collection Company» ЖШС (БСН 120940009852) өзінің жарғылық капиталының 8 780 168 700 теңгеге дейін азайтылатыны туралы хабарлайды. Кредиторлардың талаптары хабарландыру жарияланған күннен бастап бір ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Алматы қаласы, Алмалы ауданы, Сейфуллин даңғылы, 565-үй, 8-пәтер.

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:

Алматы қаласы
Тел.:
8 (708) 929-98-74

E-mail:
zanreklama@mail.ru

ЖАРНАМА ҚАБЫЛДАЙТЫН ОРЫНДАР:

«Profy Agency kz» ЖК
Тел. 8 707 280 09 12, 8 705 185 75 73, 8 747 280 09 12, 8 701 739 27 83, 8 707 895 21 99
e-mail: info@agency.kz, www.profy.kz

«Media page kz» ЖК Алматы қаласы, Ақтолық 45 көшесі, 2-қабат, 3-кабинет. zangazet.kz, WhatsApp +7 708 027 4270

Дүйсенбек ЖК, Алматы қаласы, телефон/WhatsApp +7 708 027 4270
e-mail: info@agency.kz, www.profy.kz

«KAİROS» ЖК, Алматы қаласы, Жібек Жолы даңғылы, 55, Пушкин көшесі, ТЦ Алма,

4-қабат, Көк базар ауданы, тел: 8 777 378 5813, 8 707 705 9222. E-mail: kaldybayeva@mail.ru. Барлық хабарландыру What'sApp арқылы қабылданады.

«Gold Capital» ЖК Астана қаласы, Абай көшесі, 78, 105-кеңсе, Тел. 8(7172) 52-02-11, 8702 839-90-86.

«Реклама» ЖШС, Орал қаласы, Достық-Дружба даңғылы, 182. Тел. 8 (7112) 50-47-34

«Озат-1» ЖШС Ақтөбе қаласы, Алтынсарин көшесі, 14 «А», 4-кабинет. Тел. 87774348344, Ақтау қаласында да қабылдау жүреді.

Аюбаева ЖК, Қарағанды қаласы, Жамбыл көшесі, 11. Тел. 8(7212) 42-00-71

Михеева Ольга Станиславовна ЖК Қостанай қаласы, Шевченко көшесі, 126, 2 -қабат. Email: gazeta2612@mail.ru. Тел. 8(7142) 54-97-06, сот. 8-777-337-36-81, 8-701-350-69-18

Гавриленко И.И. ЖК Қостанай қаласы, әл-

Фараби даңғылы, 119-үй, 407 А кабинет. Тел. / факс 8(7142) 53-63-21

«Регистр» ЖК Көкшетау қаласы, Абай көшесі, 85-үй, 215-кабинет. Тел. 8-701-893-48-85, 8(7162) 25-77-17, 8(747)809-70-74

Калиаскаров Нурлан Нургисинвич ЖК, Петропавл қаласы, К. Сүтүшева көшесі, 58, 30 кабинеті 3-қабат. Тел. : 8(7152) 46-02-57, сот. 8 (777) 572-29-91, 8 (701) 315-54-59

«С. Тажибаева» ЖК Тараз қаласы, Қойкелді көшесі, 158а, ЦОН аумағы. Тел.: сот 8-7017268772, 87054422939

«Версия-Пресс» ЖШС Павлодар қаласы, Естай көшесі, 40. Тел. : 8(7182) 32-47-67, 32-49-04

Выдай ЖК, Өскемен қаласы, М. Горький көшесі, 60, тел. 8(7232)57-84-14, 8-777-225-65-06

«Фирма Назар-1» (РА «РУТА») ЖШС директор: Кривилова Татьяна Ивановна Шымкент

қаласы, Г. Ильяева көшесі, 47, РВК банк маңы тел.: 8 (7252) 53-40-48. WhatsApp: +7-705-705-31-31. E-mail: nazar. reklama@gmail. com

Г. БАКИРОВА ЖК, Шымкент қаласы, Желтоқсан көшесі, 1-ғимарат, Заң департаменті маңы. Тел.: 87057145877

NOVA ЖК, Шымкент қаласы, Байтұрсынов көшесі,18, 4-қабат, 405-кабинет, тел. 87477260960

Сана ЖК Талдықорған қаласы, Еркін ауылы, Кемерашы көшесі, 59, тел. 87058147221

Регистр ЖК, Көкшетау қаласы, Абай көшесі, 85, 215 кабинет, тел. 87018934885

«Юридическая фирма «Консультант» ЖШС, Орал қаласы, Л.Толстой көшесі, 28, тел. 8(7112) 50-88-05

«Версия-Пресс» ЖШС, Павлодар қаласы, Естай көшесі, 40, тел. + 7 701 530 34 03; +7 702 210 67 33.

БАЙҚАУҒА!

(Жалғасы. Басы өткен санда)

— Ол кезде мен пәтерімде ұйықтап жаттым.

— Төменнен ешқандай шу естімедіңіз бе?

— Шамамен сағат он бір жарымда Айраттың үйінен қатты айғай, ыдысаяқтың сылдыры естілді. Бірге ішетін досы екеуі сөзге келіп, ауыздарына келгендерін айтып жатты. Айратты соңғы көрген сол жігіт. Соны тергеп көріңіздер. Мен тек танертең Әсия шақырған соң төменге түстім.

Абылай үнсіз басын ізеді. Көзге көрінбес кикілжіңмен басталған әңгіме арқауы қылмысты ашуға жол сілтерін іштей сезген.

— Ракмет, дәрігер ханым! Әзірге боссыз, — деді полковник жымып.

Тергеуші ойға шомды. Сонда қалай, көршілер бір-бірімен оңашада келісіп алған ба? Жауаптары тым ұқсас болып тұр-ау!

Полковник кеңсеге қайтып келіп, кеше марқұммен бөтелкелес болған азаматты шұғыл табуды бұйырған. Көп ұзамай Абылайдың алдына көздері қанталаған, мастығы тарқамаған Жанат жеткізілген. Есінеп, басы меңзең болып отырған күдіктіні басынан аяғына дейін сүзіле қарап шықты. Мұңсыз, қамсыз кейіпте еді.

— Сонымен, Жанат Алмасұлы, — деді Қайсенов саусағымен үстелді тақылда-тып. — Кеше Айрат екеуіңіз жақсылап іштіңіздер. Сосын сөзге келіп, керілдесіп қалдыңыздар, солай ма?

— Иә, іштік. Бір мәселеге келіспей қалғанымыз да рас. Біз доспыз ғой, бүгін шекісеміз, ертең бекісеміз.

— Қайдам, — деді тергеуші басын шайқап. — Бұдан былай бекісе қоюла-рыңыз екіталай. Бөлмедегі жиһаздардың астаң-кестеңі шыққан. Сіз оны диванға сұлатып, қашып кеттіңіз! Кінәңізді мойындаңыз, Айратты сіз өлтірдіңіз!

Жанат сасып қалып, дереу есін жиып алғандай көздері бақырайып кетті.

— Өлтіргені несі?... Айрат өліп қалды ма? Жоқ, мен оны өлтірген жоқпын. Ол менің ломбардка өткізген бағалы затымды ақшасын әкелсем де қайтармай қойды. Мүмкін, сол күні көңіл-күйі болмай тұрды ма екен? Ол біздің отбасы үшін жұнды зат еді. Мен ызаланып диванға итеріп жібергенім болмаса, оны ұрып-соққан жоқпын. Аяқ киімімді киіп жатқанда, мені балағаттап, қолына түскен затты маған лақтырып жатты. Досымның кикар мінезін жақсы білетінмін, ашуы тарқаған соң ертең қайта келемін деп ойладым. Сосын есікті тарс жауып, кетіп қалдым. Егер өтірік айтсам, қарғыс атсын мені!

— Сіз үйден шыққанда сағат неше еді?

— Түнгі он екілер шамасы болатын. Аулаға шыққан соң қалалық таксо-паркке хабарласып, көлікке мініп, үйге кетіп қалдым. Сенбесіңіз, тексеріңіз! — деді күдікті орнынан бір көтеріліп, бір отырды.

— Тексереміз, міндетті түрде тексе-реміз, — деді Абылай. — Бірақ есіңізде болсын, егер маған өтірік айтқан болсаңыз, мұның түбі жақсылыққа апар-майды!

Күдіктіні уақытша қамауға алып, мәліметтерді талдауға кіріскен. Аға лейтенант Данияр күдікті түнгі сағат он екіге жеті минут қалғанда өз теле-фонымен такси шақырғанын, көше камерасынан Жанаттың марқұмның үйінен шығып кеткенін растады. Сот-медициналық сарапшының алдын ала қорытындысы бойынша марқұм-ның өлімі түнгі екі мен үштің арасын-да орын алған. «Жанат түнгі он екіге таман пәтерден шыққан. Ол кезде Ай-рат тірі болған. Арада екі-үш сағаттық айырмашылық бар. Егер қылмыскер сырттан келсе, домофон мен құлып

бұзылар еді. Бірақ есік бүтін, шатыр-ға шығар қақпақ жабық. Үйдің кіре-берісіндегі камера түнгі сағат екі отыз бесте сөніп қалған. Демек, марқұмның пәтерінде басқа бір адам болған», — деп ойлады Абылай Қайсенов.

Полковник қылмысты ашуға ілік таппай, жұмыс бөлмесінде ұзақ ой-ланды. Көршілердің сөзі бір жерден шығып тұрғанымен, тәжірибелі тер-геушінің түйсігі қауіпті нұсқаны да жоққа шығармады. Қалалық перзентха-нада дәрігер болып қызмет атқаратын

ойлайсыз ба?! — Әсияның жанарынан жас ыршып шықты. — Иә, Айрат ішіп алғанда орынсыз қызғанып, айғай-шу шығарып, дәрекілік көрсететін. Үй-ленген алғаш жылдары біз сондай бақытты ғұмыр кештік. Білмеймін, түлен түртті ме, ақшаның буы ма, кейін қатты өзгере бастады. Көңілім әб-ден қалды. Тәубеге келіп, түзелер деп үміттеніп жүрдім. Баламның болашағы үшін, әкесіз өспесін, жетім қалмасын деп қорлықтың бәріне төзіп келдім. Қосалқы кілтті ешкімге бермедім, ол үйдегі серванттың тартпасында. Кеше мені жұмысқа шұғыл шақырған соң бардым. Босана алмай жаны қиналып жатқан әйелдердің жанынан табылғым

ОЯНДЫ БАТҒАН

ӘНГЕ

Әсия әріптестерінің алдында сыйлы болғанымен, отбасында қадірсіз көрі-неді. Үйде ұрыс-керіс жиі орын алып, күйеуінің жәбірлегенін көршілері та-лай естіген. Кім білсін, бәлкім өмірі тозаққа айналған жас келіншектің жұбайынан суып, жаны тыныштықты қалаған шығар? Күнделікті қорлыққа шыдамаған әйел ішімдікке дәрі тамы-зып, өзіне мінсіз алиби жасау үшін жұмысына асығып шығып кетуі мүм-кін ғой?

Абылай қайғыдан әлі есін жимаған Әсияны тергеу бөлмесіне шақыртты. Көздері жылай-жылай ісіп кеткен, қол-ындағы бір жасар сәбиін бауырына қысқан жас ана орындықтың шетіне жайғасты.

— Әсия, сіз қалалық аурухананың білдей бір дәрігерісіз. Акушер-гене-колог болып қызмет атқарады екенсің. — Үстелге жақындай түсіп тергеуші түсін суытты. — Адам ағзасына қандай дәрі әсер ететінін, мөлшерден асып кетсе, жүрекке зиян тигізерін білетін шығарсыз?

Келіншек басын көтеріп, тергеуші-ге таңырқай қарады. Жанарында үрей араласқан күмән пайда болды.

— Түсінбедім, Абылай Әзімханұлы. Нені меңзеп тұрсыз? — Ана дауысы дірілдеп шықты. Сәбиін бауырына қыса түскен.

— Күйеуіңіз сізді үнемі ұрып-соғып, күн көрсетпейті. Соншама жыл қор-лыққа қалай шыдап жүргенсіз? Тіпті, бір рет те құқық қорғау органдарына жүгінбесіз. Бұл азаптан құтылудың жолын іздемедіңіз бе? Бәлкім, біреуге қосалқы кілт беріп, көзін жойғыңыз келген шығар?

— Сұмдық-ай! Сіз не деп кеттіңіз? Сонда сіз мені өз күйеуін өлтірді деп

келді. Танертең ғана үйге оралдым. Менің жұмыста болғанымды бүкіл ұжым растай алады.

— Кәсіби дәрігер үшін алиби жасау еш қиын емес. Сіз дәріні жұмысқа ке-тер алдында қосып кетуіңіз мүмкін. Дәрі ішімдікпен қаңға баяу сіңіп, түнде жүрегі тоқтап қалған. Сіз бұл уақытта ауруханада ота жасап жаттыңыз. Кере-мет жоспар, солай емес пе?

Әккі тергеуші әйелдің өзін қалай ұстайтынына, қимыл-қозғалысына, сөйлеу мақымына аса мән беріп отыр-ды.

— Құдай ақы, мен сүйіп қосылған күйеуіме зәредей зиян тигізейін деп ойлаған емеспін. Мен жұмысқа кет-кенде ол диванда мас болып ұйықтап жатқан. Кім білсін, жанында болғанымда күйеуімді өлімнен құтқарып қалар ма едім, — деп әйел еңкілдей жылап жіберді. Анасының аянышты дауысына қосылып, сәби қоса бақы-рып жылады.

Қайсенов үстелдегі су құйылған стаканды әйелге жақындатып, дауы-сын бәсеңдетті:

— Әсия, өзіңізді қолға алыңыз. Ба-лаңызды да шошытып біттіңіз, — деді тергеуші басу айтып. — Мені түсініңіз, куәгерлерден жауап алып, мән-жайды сұрау — менің жұмысым. Егер сіздің кінәңіз болмаса, ешкім сізді жазала-майды. Мен мұнда шындықты анықтау үшін отырмын. Оған жету үшін сіздің эмоцияңыз емес, нақты жауабыңыз қажет.

Әсия орамалының шетімен көз жа-сын сүртіп, мөлдір стакандағы суды бір-екі рет шашала жұтып, өзіне-өзі келгендей болды. Терең тыныс алды да, сәбиіне күлімдей қарады. Өзін са-бырға жеңдіріп:

— Еш кінәм жоқ. Әріптестерімнен сұрап көріңіз. Басқа айтарым жоқ, — деді келіншек.

— Жақсы. Бәрін тексеріп, анықтай-мыз, — деді Қайсенов байыпты үнмен. — Қажет болса, сізді қайта шақырта-мын.

Әсия сәбиін құшағына қысқан күйі есікті тарс жауып шығып кет-ті. Тергеуші «Уәжі тым мінсіз. Бұл сенімділіктің артында бір шикілік бар» деп ойлады.

Полковник ертеңінде перзентхана-дағы тіркеу журналын қолына алды. Әсия жұмысқа кешкі сегізге он минут қалғанда келіп, танертең сегізде пер-зентхана ғимаратынан шығарда бел-

тұрып қалды. «Қылмысты тезірек ашу үшін түнімен жұмыс істейміз» деген бастығының лепесінен соң сұлу би-кешке жанасам деген ниеті әдіра қал-ды. Абылай көзімен «Жауап берсеңші» дегендей, қарағыштай берді. Аға лей-тенант дәлізге шығып, әлдекімнің ал-дында ақталып жатты.

— Жаным, ренжімеші! Бүгін сенімен кездесе алмайтын болдым. Жұмыс шығып қалды.

— Өне, қит етсе, сөйтесің. Жұмыс-тан басқа маңызды шаруаң жоқ па? Кеш батты ғой, қашанғы төрт қабыр-ғаға қамалып отыра бересің. Кафеге барамыз деп уәде беріп едің ғой. Жігіт-тің екі сөйлегені...

— Туу, қойшы, алқымнан алмай. Қазір бастықтан сұранып көрейін. Жаным, сәл күте тұршы, — деп смарт-фонның бетіндегі қызыл түймешікті сырғыта салды. Екі оттың ортасын-да қалып қойған. Кабинетке қайтып келгенімен сүйгені Айнамен кездесу-ге барудың есебін таппай, деғбір-сінді. Рұқсат сұрап, сызылып тұратын уақыт па қазір? Өзінен лебіз күтіп отырған ғашығының көңілін де қал-дырғысы келмейді. Бастығының ал-дында желкесін қасып, қысыр сөзді қалай сыздықтата қозғарын білмеді. Абылай оның ойын оқып қойғандай, «Бара бер, қалған істі өзім реттей-мін» деп миығынан күлді. Көмекшісі риза кейіппен басын ізеді де, көзді ашып-жұмғанша бөлмеден оқтай ұшты. «Ғашығының құлын денесін си-пауға асығып бара жатыр-ау. Жастық желік не істетпейді, шіркін!» деп жұ-байы Айшамен айлы түн астында қы-дырған, бал ерінді өпкен баяғы, аяулы сәттерді есіне алды.

Тергеуші көршілердің айтқанда-рын ой елегінен өткізді. Дәліздегі бей-некамераның қылмыс орын алғанда сөніп, қайта жанғанын анықтаған же-дел топтың «Жиі орын алатын желілік ақау» дегеніне илана қоймады. Әрі марқұмның досы Жанаттың тайға таң-ба басқандай алибиінің болуы бұл істе бір кілтипан бар екенін аңғарған. Бұл тосын дерек қаншалықты ақылға сый-ымсыз болса да, ақиқатқа аппарары-на сенді. Түн жер-жаһанды құшағына алған сәтте ІТ саласында қызмет атқа-ратын ұлы Медғатқа қоңырау шалды.

— Медғат, ұйықтап қалған жоқсың ба? Бір кәсіби кеңесің керек болып тұр, — деді Абылай. — Бір қылмыс орнында бейнекамера бес минутқа сөніп қалған. Сымы кесілмеген, жарық өшпеген. Провайдер сырттан кибершабуыл болмағанын растап отыр. Демек, бұл хакерлердің ісі емес. Бұл ақау қалай болуы мүмкін?

Тұтқаның ар жағынан пернетақта-ны тарсылдатып отырған Медғаттың дауысы жарқын естілді.

— Өке, егер сыртқы сервер таза бол-са, бұл ішкі локальді желіден жасалған шабуыл. Үйдің кіреберіс дәлізіндегі коммутаторға тікелей қосылу арқылы ішкі ІР — желінің жұмысы бұзылған. Жүйеде қатқылғыс пайда болып, роутер камераны желіден автоматты түрде өшіріп тастаған.

— Күдікті осы үйдің ішіндегі, ақпа-раттық технологиядан хабары бар адам болып шықты ғой.

— Әрине, оған еш күмән жоқ.

— Ракмет, балам. Өте маңызды ақпа-рат бердің, — деген Абылайдың жүзі жадырап сала берді. Тергеуші дәліздегі бейнебақылау камерасының сөнген уақыты мен үйдің жалпы жүйесіндегі кернеудің өзгеруі сәтін салыстырған. Бейнекамера түнгі сағат екіден отыз бес минут кеткенде сөнген, дәл осы секундта он екінші пәтердің желілік жүйесінен серверге белгі кеткен. Бү-гін ойға алған істі тындырғанына іші жылып қалды.

Түн ортасы ауғанда үйіне оралған Қайсенов жастыққа бас қойған сәтте қалғып кетті. Ол шеті-шегі көрінбес тұман басқан дәлізде жүгіріп келеді.

Асхат ӨМІРБАЕВ

(Жалғасы бар)

ЗАҢ газеті

Редакторлар кеңесінің төрағасы — директор
Досымбек ӨТЕҒАЛИЕВ

Бас редактор **Айнұр СЕМБАЕВА**
Бас редактордың орынбасары **Шолпан ҚАРАЕВА**
Немірдің кезекші редакторы **Ерлік КЕБЕКБАЙ**

Меншік иесі:
«ЗАҢ» МЕДИА-КОРПОРАЦИЯ»
ЖАУАПКЕРШІЛІГІ ШЕКТЕУЛІ СЕРІКТЕСТІГІ

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:

Астана Айша Құрманғали
8 707 851 91 13.
Алматы облысы Нұрбол Әлдібаев
8 701 357 66 84.
Ақтөбе облысы Жансая Есмағанбетова
8 705 398 62 83.
Атырау облысы Боранбай Ғалиев
8 775 543 03 80.
Маңғыстау облысы Жазира Әбіл
8 702 514 54 44.
Қызылорда облысы Гүлбану Мақажан
8 701 697 39 86.
Түркістан облысы Сейітхан Құлмаханбетов
8 707 721 19 59.
Шадиар Мекенбайұлы
87757335665
Батыс Қазақстан облысы Нұрлыбек Рахманов
8 707 177 80 70.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

050012, Алматы қаласы,
Х.Досмұхамедұлы көшесі
68 «б»-үй.
Қабылдау бөлмесі:
8 708 929 9874, zanmedia.kz

E-mail: zanreklama@mail.ru

«Заң газеті» аптасына 2 рет —
сейсенбі, жұма күндері жарық көреді.
Жеке таралым 6414 дана
Апталық таралым 12828 дана

Тапсырыс № 145 Индекс 65921

Газет Қазақстан Республикасы бойынша таралады

Газетіміздің электронды нұсқасын Zanmedia.kz сайтынан оқи аласыздар.

Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді.

Жарнама мен хабарландырулардың мазмұнына жарнама беруші жауапты. Жарнама берушінің жіберген қателігіне байланысты талап-тілектер хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде қабылданады.

Газетті есепке қою туралы **№16297-Г куәлікті 2017 жылғы 12 қантарда** Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігі берген.

Газеттің терімі мен бет қатпау жұмыстары «Заң» Медиа-корпо-рация» ЖШС компьютерлік орталығында жасалды. Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы, Сейфуллин көшесі, 2«б», «Принт плюс» ЖШС баспаханасында басылып шығарылды. Тел.: факс. 8(727) 51-78-27, 8(727) 51-78-31